

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 154 (30).** 1924 a.

II Riigikogu koosolek 7. nowembril
1924. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**, kohtuminister **R. Gabrel**, teedeminister **K. Kark**, välisminister **K. R. Pusta**, siseminister **Th. Rõuk**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigitöölise ühekordse toetuse seadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma ettepanek.

2. Eesti kultuurkapitaali seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

3. Riigiasutuste töö koondamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Seadus eraadwokaatide kohta — üldkomisjoni ettepanek.

5. Hoolekandeseadus — I lugemisel.

6. Weneaegiste pensionäride toetamise seaduse täiendamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

7. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seadus — **M. Martinson'i** ettepanek.

8. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

9. Riigiteenistusseadus — II lugemisel.

10. Piirituse ja alkoholilise jookide müügi seadus — piirituse ja alkoholilise jookide müügi seaduse komisjoni ettepanek.

11. Walga linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, wahepeal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

1. Päewakorra Juhataja **L. Raudmuutmine. kepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra

kohta on ettepanek juhatause poolt, teine päewakorra-punkt — Eesti kultuurkapitaali seadus — hariduskomisjoni ettepanek, ära jätta sel põhjusel, et härra haridusminister haige on. Muud ettepanekuid päewakorra kohta ei tehta, nii et ette pandud muudatusega, punkt II väljajätmisega on Riigikogu nõus, ja päewakord on selle muudatusega wastu wõetud.

Teadaandeks on sõna härra sekretääril.

2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Sekretäär **T. Kalbus**: Tagasi astunud Riigikogust 7. nowembril 1924. a.

Christjan Arro — põllumeestekogude Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele. Asemele astunud Hans Mitt.

3. **M. Martinson'i** üheks koosolekuks väljaheitmine. Juhataja **L. Raudkepp**: Enne kui Riigikogu päewakorra juurde asub, on mul au

Riigikogule järgmist

teatada. Eile oli koosoleku lõpp väga ärew, ja mina kuulutasin waheaja. Et aga kohe ettepanek tuli koosolekut lõpetada, siis panin ma selle ettepaneku hääletamisele, ja otsustati koosolek lõpetada. Sellepärast wõin mina alles täna teatada, kuidas mina, kui juhataja, reageerin nende nähtuste ja intsidentide kohta, mis eile Riigikogu koosolekul ette tulid. Seda arwesse wõttes, mida mina stenogrammidest lugesin, sest mina ei kuulnud ammu mitte kõiki kära ja müra pärast, mis Riigikogus oli, seda arwesse wõttes teen mina märkuse härra minister Strandman'ile ühe ebasünda sõna eest, mida tema tarwitas ühte ajakirja iseloomustades. Samuti teen mina märkuse rkl. Hüneron'ile haawawa sõna eest härra minister Strandman'ile. Sellele lisan veel juurde, et minister Strandman'i kõne ajal niipalju oli wahelhüüdeid, et koosolek selle läbi takistatud oli, mis on kahjulik

Riigikogu prestiihile. Nii nimetas rkl. M. Martinson ühte sõna, mis haawaw on parlamendile, ja meie Riigikogu prestiihi kaitstes ei wõi seda tähele panemata jätta. Peale selle on rkl. M. Martinson nii waljult rääkinud, ja omakorda niihästi selle ühe sõnaga, mis meie Riigikogu pidi iseloomustama, kui ka oma walju rääkimisega ärewust weel suurendanud. Selle peale ei wõi mina kui juhataja mitte reageerimata jätta, seda enam, et ühte osasse ajakirjanduses on ulatanud teade, nagu oleks haawaw sõna öeldud juhataja kohta. Et stenogrammis seda ei seisa, ja üldse kära ja müra ajal ei saanud seda konstateerida, siis on siiski andmeid olemas, et haawawaid sõnu juhataja kohta on öeldud, kuid ei ole mitte kindel, kes neid sõnu on öelnud. (K. Einbund, põl.: Miks Teie siis Martinson'ist räägite?) Arwesse wõttes, et rkl. M. Martinson tarwitas haawawaid ütelusi Riigikogu kohta, ja üldse oma olekuga suurendas seda ärewust, mis Riigikogus oli, siis teen mina ettepaneku, heita rkl. Martinson üheks koosolekuks wälja. (Hüüded keskelt: Wähe, wähe! J. Wain, sd.: Kommunistidele tehakse natukene teisiti.) Ettepanek on minu poolt tehtud, ja lubage asuda hääletamisele. (M. Laarman, põl.: Kodukorra järele tuleb talitada.) Juhataja ei ole jälle kuulnud, kas härra Martinson on sõna palunud wõi mitte. Seletuseks on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu koosoleku juhataja tähendas, et mina olla haawawa tähenduse teinud eisel Riigikogu koosolekul Riigikogule, kuid ei öelnud seda sõna mitte. Mina ei tea, missugune see sõna oli, mille pärast mind ette pandi wälja heita. Kuid lugesin mina küll täna „Päewalehest“ eelse Riigikogu koosoleku kirjeldusest, millest selgub, nagu oleksin mina peale selle, kui juhataja poolt tehti märkus rkl. Einbund'ile ja Martinson'ile, wähele hüüdnud: „Iga lolli papi märkust ei saa tähele panna“. Pean tähendama, et mina sarnaseid sõnu eisel koosolekul tarwitanud ei ole. (K. Ast, sd.: Aga kuidas hotentottide parlamentidiga on?) See oli wõrdlus.

Juhataja **L. Raudkepp**: Täiendawalt lisan juurde, et see sõna, mis haawaw oli, oli „hotentottide parlament“.

Ettepanek on tehtud juhataja poolt ette kantud põhjustel rkl. M. Martinson'i üheks koosolekuks wälja heita. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Hääletamise resultaat on järgmine: wäljaheitmise poolt on 45 häält, wastu on 21. See teeb summas 66 häält, millest $\frac{2}{3}$ on 44, nii et üle kahe kolmandiku on selle poolt, et rkl. Martinson üheks koosolekuks wälja heidetakse. Palun härra Martinson'i saalist lahkuda.

(M. Martinson, põl., lahku rahwasaadiku kohalt.)

Isiklikus asjas on sõna rkl. Jürna'l.

J. Jürna (ühw.): Isiklikus asjas sõna wõttes pean tähendama seda, et mina eile oma asjaajamise juures Riigikogu koosolekult puudusin, ja selle tõttu on kohe tänases „Waba Maa“ raswaste tähtedega pikk artikkel, et mina olen põranda alla jooksnud. Mina ei tea, siin on härra Anderkopp, siin on siseminister, wõi kuidas teda nimetatakse — kindral-kuberner ja nende toolid on ka tihtilugu tühjad olnud ja, mina ei tea, wõib olla, need härrad käiwad ka põranda all.

Siis on weel edasi „Waba Maa“ kaastöölise poolt, wist, kui ma ei eksi, kaitsepolitseinik Eiskop'i poolt, lastud minu süüdistuse tahaotsa üks salmike, millest mul aimugi ei ole. Just wastuoksa, härra Eiskop oli just see mees, kes sõna wõttis pärast minu ülekuulamist ja tähendas kõrwatagust kratsides ja kahetsedes, et tema mitte ei ole tööliste laialipeksumise juhtimist enese peale wõtnud. „Waba Maa“ on alati katsunud tõsiasju wälja tuua, et ta ei ole waleteateid laiali laotanud, kuid mina pean alla kriipsutama, et „Waba Maa“, kui praeguse walitsuse häälekandja, on wale teateid laiali laotanud.

4. Riigitöölise ühekordse toetuse seadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu riuhma ettepanek.

L. Johanson (sd.): Kuigi see seadus wäga kiire iseloomuga on, siiski on tarwilik, et walitsus tema kohta, nagu see harilikuks kombeks on saanud, seisukoha wõtab, ja et küsimus ka komisjonis enne kui teda üldkogus arutatakse, kaalutaks, sellepärast teen ettepaneku,

et riigitöölise ühekordse toetuse seadus antaks rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

5. Riigiasutuste töö koondamise seaduse täiendamise seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **M. Juhkam**: Seaduseelnõu on Riigikogule esitatud Wabariigi Walitsuse poolt wälja minnes seisukohtalt, et riigikontrolli 1925. a. koosseisu kawas on ette nähtud koosseisude vähendamine 25% ulatuses ja wastawalt sellele ka palgakrediiti wälja arwatud 1925. a. kawas. Riigikogu poolt 20. juunil sel aastal wastu wõetud riigiasutuste töö koondamise seadus ei wõimalda aga Wabariigi Walitsusele riigikontrolli koosseisu koondada, ja seda teha wõib ainult riigi kontrollnõukogu. Tähendab, on tarwis õigus, mis antud 20. juunil sel aastal wastu wõetud seadusega Wabariigi Walitsusele riigikontrolli kohta anda riigi kontrollnõukogule.

Üldkomisjon, läbi arutades seaduseelnõu, leidis, et otstarbekohane ei ole kontrollnõukogu õigust piirata rohkem kui seda nõuab 20. juuni seadus, ja teiseks, et ei ole põhjust seadust siduwaks teha rahaministeeriumile alluwa eelarwekomisjoni otsusega, wõi riigikontrolli 1925. a. koosseisu kawaga. Wastawalt nendele põhimõtetele, muutis üldkomisjon esitatud seaduseelnõu. Teised parandused on redaktsioonilist laadi. Teen ettepaneku seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

6. Seadus eraadwokaatide kohta — II lugemisel. Seadus eraadwokaatide kohta on II, mitte I lugemisel, nagu päewakorras trükitud. Kuna aruandjat kohal ei ole, siis palun üldkomisjoni esimeest rkl. Jaakson'i aruandja kohused oma peale wõtta. (K. Einbund, põl.: Kas Holberg ei ole wälja wisatud?) Rkl. Einbund, palun mitte küsimistega esineda, mis ärewat mee-

leolu sünnitawad. (K. Einbund, põl.: Näha on, et see wäljawiskamine teeb meeoleolu ärewaks.)

Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson** (loeb): Seadus eraadwokaatide kohta.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Ma teen ettepaneku seaduse pealkiri tagasi lükata ja samasuguse ettepaneku teen ka seaduse kohta, mis koosneb ainult ühest paragrahwist. Üldkomisjon esitas arutamisel olewa seaduse tagasilükkamiseks, kuid Riigikogu wõttis, ma ei tea, kas juhusliku hääleenamuse tagajärjel wõi mille tõttu, tähendatud seaduse I lugemisel wastu, andes tema I ja II lugemise wahel üldkomisjoni tagasi tarwilikkude muudatuste tegemiseks. Ma teen ettepaneku tähendatud seaduseelnõu tagasi lükata. (Segane wahelhüüe K. Päts'i, põl. poolt.) Kui Riigikogu heaks arwab, siis wõtab ta seaduse ka II lugemisel wastu, kui mitte, siis wõib ta teda ka tagasi lükata. (K. Einbund, põl.: Kas see ärewat meeoleolu ei sünnita?) Härra Einbund, kui Teie rahulikuks muutute, siis ärewat meeoleolu ei tule.

Juhataja **L. Raudkepp**: Rkl. Laarman, ma palun mitte segada! (K. Einbund, põl.: Kuidas, meie olime esimehe juures koos ja seallubati wahelhüüdeid teha. — A. Jürman, põl.: Seaduseelnõu tagasi lükata, on wäga suur sündmus.)

A. Jõeäär (sd.): Oma ettepanekut põhjendan ma järgmisega: Walitsuse poolt peeti tarwilikuks tähendatud seaduseelnõu wsatuwõtmiseks esitada, põhjendades umbes järgmiselt: eraadwokaatide instituut olla omal ajal sisse seatud siis, kui Wenemaal ülikooliharidusega inimestest puudus oli ja tema peale waadatud kui ajutise hädaabinõu peale. Kuna aga kodanikkudele õigusteadliku abi andmine on sarnase tähtsusega, et see mitte tarwiliku teoreetilise ettevalmistuseta isikute poolt ei wõi sündida, siis on tarwis selleks, et juriidilist abi kõrgele pinnale tõsta, nõuda adwokaatidelt teatud hariduslikku tsensust. Selle kohta pean ma kõigepealt tähendama, et meil senniajani ei ole maksma pandud sundust, et iga kohtukäija pool tsiwiil-

(Koosoleku hakkab juhatama abiesimees **K. Wirma**.) protsessis oleks juristi kaudu esitatud, nii nagu seda näiteks Saksamaal kõrgemates kohtutes nõutakse; seal ei saa asjaosalised pooled ise protsessis esineda, waid peawad tingimata oma huwisid adwokaadi läbi kaitsma ja sarnasel korral on ka täiesti arusaadaw, et kui riik kodanikkude õigusteadusliku abi eest juba sedawõrd hoolitseb, et ta neile adwokaadi wõtmise sunduslikuks teeb, siis ka adwokaatide haridusliku tsensuse kohta nõudmised üles seatakse. Meil aga on võimalus ka kõige kõrgemates kohtutes pooltel enestel esineda, ilma et nad oleksid sunnitud adwokaadi poole pöörama. Samuti wõib kohtutesse antawaid palwekirju iga saabassepp kirjutada. Tähen-dab, meil ei ole elanikkudele õigusteadusliku abiandmise korraldamise asjas mitte küllalt järjekindel oldud. Kui ära kaotatakse käesolewa seaduseelnõu wastuwõtmisega eraadwokaatide instituut, mis peab tähendama, otsekohe kohtu kontrolli all töötab, siis kardan ma sellest nõndanimetatud „nurgaadwokaatide“ ja palwekirja kirjutajate juurdekaswu, kes mingisuguse kontrolli all ei seisa.

Teiseks peab tähendama seda, et meil isegi kohtunikud, kes otsekohe õigusemõistmist teostawad, senniajani mitte kõik kõrgema juriidilise haridusega ei ole, waid, kui mina ei eksi näiteks rahukohtunikkudest on suurem protsent ilma teoreetilise ettevalmistuseta ja on ainult praktilisel teel omale kogemusi õigusteaduse alal omandanud.

Tuleks küsida, kumb on tähtsam wälja minnes kodanikkude õigusliku kaitse seisukohast, kas see, et adwokaat oleks diplomeeritud jurist, kuna kohtunik wõib olla ka mittediplomeeritud jurist, wõi überpöörduilt, sest kumbal on suurem mõju õiguse mõistmise protsessi teostamise juures, kas adwokaadil wõi kohtunikul? Kui see tõsi on, et meil tõepoolest wiimasel ajal juriste õige rohkesti on juurde tulnud, nii et ei ole võimalik kõigile teenistust muretseda, siis arwan mina, ei ole mingisugust erilist põhjust neid juriste hakata juhtima adwokatuuri alale, waid nemad peaksid leidma tööd ja ametit magistratuuris, kohtu alal ja sellel teel wõiks siis kohtunikkude hariduslik tsensus, kui selle tõstmist hädatarwili-kuks peetakse, ajajooksul tõusta, ja siis loomulikult wõiks ka küsimuse üles

tõsta adwokaatide teoreetilise ettevalmistamise kohta. Küsitawaks jääb pealegi, kui palju meie uued ülikoolist wäljatulnud juristid paremini suudaksid õigusemõistmist teostada, kui praegused ilma teoreetilise hariduseta kohtunikud, kelle kohta siiski peab tähendama, et nad enamatel juhtumistel oma tegewusega elanikkude täielikku rahulolemist on suutnud ära teenida ja kaebtusi nende kohta ei ole mitte kuuldawale tulnud.

Uute juristide wõimiste juures on küllalt põhjust kahelda. Mina ei saa pikemalt peatada selle juures, kui wõrd otstarbekohaselt on meil õigusteaduse õpetamine ülikoolis korraldatud, praktiline elu näitab aga seda, et need härrad juristid, kes sealt praegusel ajal wälja tulewad, ei ole mitte sedawõrd teoreetiliselt ettevalmistatud, kui endisel ajal ülikooli lõpetanud juristid, waid nad on palju nõrgemad, ja on isegi juhtumisi ette tulnud, kus sarnased ülikooli lõpetajad kohtu kantsleides kõigelihtsamate kantsleitöödega walmis ei saa. Sarnasel korral on arusaadaw, kui neil astuda tuleb tegewusesse adwokatuuri alal, kus wabawõistlus maksew on, sel korral kui konkurents suurem on, ka nende teenistuswõimalused wõrdlemisi enamkogenud ametiwendadega wäiksemad on. Käesolewa seaduseelnõu siht seisab ainult selles, et konkurentsi diplomeeritud juristidel wähen-dada. (K. P ä t s, põl.: N e m a d t e e w a d o m a l e i s e k o n k u r e n t s i !) Wõib ju olla, et meil ka asi läheb nii kaugele, nagu näiteks Wiinis omal ajal, kus iga adwokaadi kohta aastas ainult kaks kohtuprotsessi tuli. See wõib wäga võimalik olla. Sarnasel korral usun mina kindlasti, kui juba diplomeeritud juristidel üksteisega konkureerida tuleb, siis peab see konkurents tingimata wälja suruma nõrgemaid eraadwokaate. Wõib ju olla eraadwokaate, kel ei ole teoreetilist ettevalmistust, kuid nende hulgas wõib ka diplomeeritud juriste olla, sest seda näeb ka kohtuasutuste seadus ette; wiimased on eksamist wabastatud. Loomulik wõistlus sunnib siis wähe-ma teadmistega adwokaate taganema sellelt alalt. Kui tegelik elu aga mõnel juhtumisel näitab, et nemad wõistelda suudawad, siis on elanikkudele ja rahwa enamusele sellest kasu, sest adwokaadid riigi poolt palka ei saa, ja mida suurem wõistlus on, seda kasulikum on see kodanikkudele, sest neil on wõima-

lus walida heade seast kõigeparemat adwokaati, ja kui adwokaadil diplom on, peaks see, kui tema wõimistesse rohkem usaldustärataw faktor, juba küllalt tasuma waewa, mis selle omandamiseks nähtud.

Minu arwates need paremused, mis diplomeeritud juristidel selle tõttu on, peaksid neile konkureerimise wõimalused mittediplomeeritud juristidega palju kergemaks tegema. Siin pean aga tähendama, et mitte üksi meil ja Wenemaal eraadwokaatide instituuti tuntakse, waid ka kõigis Lääne-Euroopa kultuurriikides, nii muuseas ka Austrias, kus juristide küllus sedawõrd suur oli, et omal ajal Wiinis, nii kui eelpool tähendasin, iga adwokaadi peale aastas 2 kohtuprotsessi tuli, seal siiski makswate seaduste järele on wõimalus antud ka mittediplomeeritud juristidele õigust saada adwokaatidena kohtuasjade ajamiseks. Seal annab õiguse kohtuasjade ajamiseks esiteks õigusteaduse doktori aukraad, teiseks kohtutes, adwokaatide juures wõi prokuratuuris 7-aastane tegutsemine ka ilma diplomita, ja kolmandaks, adwokaadi eksam kohtute juures. See eksam annab kõik samad õigused, mis on õigusteaduse doktoril adwokatuuri alal. Meil ka eraadwokaat õigust ei saa muidu kui kohtunikud ei ole eksamil tema teadmisi, nii teoreetilisi kui ka praktilisi, läbi katsunud. Kuid ka ainult teadmised ei ole mõõduandwad, waid kohtutel on õigus, kuigi nad leiawad, et soowija teadmiste poolest kõigile nõudmistele wastab, palwet siiski tagajärjeta jätta, seega on siin kontroll palju tugewam kui wannutatud adwokaatide juures.

Prantsusmaal näiteks on see asi korraldatud nii, et seal on kahesugune adwokaatide organisatsioon, seal on peale adwokaatide ka alam-aste nõndanimetatud „avoués“, kes protsesse kirjalikult ette walmistawad ja kriminaal-asjades ka kohtutes ette astuda wõiwad.

Inglismaal aga on asi weel wabam selles mõttes, et seal kunni 1910. aastani ei nõutud adwokaatidelt kõrgemat juriidilist haridust, alles 1919-dast aastast peale pandi see nõudmine maksma, kuid ka seal on peale selle eraadwokaatide korporatsioon senniajani olemas, ja seal on adwokatuur sarnaselt korraldatud, et eraadwokaatide instituut üks oluline adwokatuuri osa on, ilma milleta adwo-

katuur kohtus tegutseda ei saa. Seal on ülesanded ära jaotatud kahte liiki: adwokaat astub kohtus ette ja esitab seletused, kuna protsessi ettewalmistused, tunnistajate ülesandmised jne. korraldatakse eraadwokaatide läbi. Seal on tööjaotus nende wahel täielikult läbi wiidud. Meil aga on Wene seaduse järele eraadwokaatide instituut sarnase kuju omandanud, et eraadwokaadid esinewad wannutatud adwokaatidega konkureeriwa korporatsioonina. Seega ei saa mitte öelda, et siin mingisuguse hädaabinõuga tegemist on, waid sarnaseid abinõusid on ka teistes kultuurriikides juba kauemat aega tarwitatud. Ei ole ka kawatsetud seal neid ära kaotada. Kui meil mingisuguseid muudatusi tarwis oleks ette wõtta, siis wõiks seda teha ühtlaselt uue kohtuasutuste seaduse maksmapanemisega. Iseenesest mõistetaw, et siis ka adwokatuuri korralduse küsimus lõpulikult lahendada tahab, aga minu arwates ei ole mingisugust põhjust praegu juba erinowelliga esineda.

Mina tahaksin selle küsimuse juures peatada sellest seisukohast wälja minnes, et demokraatlikus riigis ei pruugiks nii suurt tähelepanu juhtida eriti diplomide peale, kuiwõrd inimese oskuste ja wõimiste peale. Sellest seisukohast walgestati seda küsimust omal ajal ka komisjonis. Kuid üldkommissjon esines tagasilükkamise ettepanekuga peajasjalikult selle tõttu, et praegu ei ole weel aeg kätte jõudnud, et täiesti ära kaotada uutele eraadwokaatidele asjaajamiseks õiguste andmist. Meil praegu, näiteks maal, on õige raske rahwal õigusteadlikku abi kätte saada. Wannutatud adwokaadid ja nende abid asuwad peajasjalikult linnades. Kui tahetakse rahukohtunikka maale asetada, siis on selleks, et inimestele õiguslikku abi kättesaadawaks teha ja selle eest hoida, et nad mitte täiesti kuritahtlikkude nõuandjate isikute küüsi ei satuks, esialgul waja eraadwokaatidele tegutsemist wõimaldada.

Nendest seisukohtadest wälja minnes arwas üldkommissjon selle seaduse wastuwõtmise enneaegse olewat. Mina omalt poolt olen sellel arwamisel, et see ka sisuliselt wastuwõtmatu on nendel motiividel, mis mina praegu ette kandsin. Kõigil nendel põhjustel panen ette seaduse pealkiri tagasi lükata. Wastawa ettepanekuga esinen ka seaduse teksti kohta.

Kohtuminister R. Gabrel: Austatud Riigikogu liikmed! Mina pean härra Jõeäär'ele wastama, et minu arusaamise ja teadmise järele oli eraadwokaatide instituut Wenemaal hädaabinõuna sisse seatud. Seal ei olnud küllalt õpetatud juriste ja sellepärast seati niisugune „surrogaat“ sisse.

Kui härra Jõeäär tõendab, et on olemas palju noori juriste, kellel nõrk ettevalmistus ja kel puudub wilumus kohtu asjaajamises, siis tahan mina selle wastu tähendada, et on olemas praegu ka palju noori arste, kellel oma alal wilumus puudub. Aga selle juures ei tule kellelegi mõttesse arsti asemele welsker panna. Iga ala nõuab ettevalmistust, niisama ka adwokaatide amet. Meil praegusel ajal on kõrgema juriidilise haridusega isikuid küllalt selleks, et adwokatuuri ülesandeid täita, ja sellepärast ei ole praegu mingisugust tarwidust seda äraiganenud eraadwokaatide instituuti alles jätta. Kui härra Jõeäär räägib, et meil on praegu kohtunikka, kellel kõrgem juriidiline haridus puudub, siis ütlen mina, et see normaalnähtus ei ole ja see tuleb kõrvaldada. Praegu seda teha ei saa, sellepärast, et kohtunikud on määratud eluks ajaks ja neid igal silmapilgul mitte wõimalik lahti lasta ei ole. Seda wõib ainult seaduses ettenähtud korras ja kohtuotsuse järele teha ja sellepärast läheb see aegamööda. Edaspidi tuleb nende asemele muidugi kõrgema juriidilise haridusega isikuid panna. Niisama ei taheta ettepannud seadusega eraadwokaatide instituuti korruga ära kaotada, waid need, kes praegu tegutsewad, neid tahetakse alles jätta ka edaspidi tegutsema käesolewa seaduse järele. Mis puutub sellesse, mis härra Jõeäär siin wäljamaa kohta ja eraldi Inglismaa kohta ette tõi, siis pean selle peale wastama, et seal korraldus hoopis teistsugune on, sealsed olud hoopis teised, ja sellepärast ei wõi meie Inglismaad eeskujuks wõtta. Teen ettepaneku seaduseelnõu II lugemisel wastu wõtta.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Ma arwan tarwlikuks õiendada härra kohtuministri seletust ainult ühes osas ja nimelt selles, kus ta tähendas, nagu oleks eraadwokaatide instituut Wenemaal maksma pandud mingisuguse hädaabinõuna, mida kawatseti ära kaotada. Wene kohtuministeriumi

juures kohtuseaduste läbiwaatamiseks moodustatud komitee poolt töötati wälja seaduseelnõu, mis ei jõudnudki seaduseks saada, mida kawatseti alles maksma panna ühes kohtute ümberkorraldamisega, ja selles wõrdlemisi wärskes seaduses adwokatuuri korralduse kohta on eraadwokaatide instituut laiendatud wõrdeldes endisega. Neile õigus antud ilma erilise lubata ka kohtupalatis esineda. Tähendab, eraadwokaatide õigusi kawatseti laiendada, kuna likwideerimisest jutugi ei olnud.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Kui üldkommisjon esimesel korral Riigikogu ees esines ettepanekuga, see seaduseelnõu tagasi lükata, siis mitte sellepärast, et ta põhimõtteliselt seaduseelnõu wastu oleks, waid ainult sel põhjusel, et ta oli arwamisel, et praegusel ajal weel warane on seda küsimust üles tõsta, et see küsimus ei ole weel nii teraw, et tarwis oleks teda arutamisele wõtta, lahus teistest kohtupidamise küsimustest, mis ka lähemal ajal peawad arutamisele tulema. Üldkommisjon oli arwamisel, et kuigi meil noori kõrgema haridusega juriste rohkesti ülikoolist lähemal ajal wälja tuleb, neil siiski esialgu praktilised teadmised puuduwad, ning sellepärast ei saa eitada, et ka eraadwokaatidel oma jagu tähtsust meie kohtupidamises ei puudu. Kordan weel, et üldkommisjon põhimõttelikku tähtsust sellele seadusele ei anna. Sellepärast, et Riigikogu häälteenamusega tarwilikuks arwas seaduseelnõu wastu wõtta, tegi üldkommisjon seaduses tarwilikud parandused, ja ma panen üldkommisjoni nimel ette seaduse pealkiri wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, wastu 18, seega on seaduse pealkiri wastu wõetud.

Aruandja J. Jaakson (loeb): K. a. s. §§ 406¹ ja järgm. nimetatud tunnistusi wõõraste asjade ajamiseks enam wälja ei anta isikutele, kellel seeguseid tunnistusi pole käesolewa seaduse maksmahakkamisel.

Eraadwokaadid, kellel nimetatud tunnistused olemas, wõiwad edaspidi ainult rahukogudelt harilikus korras luba saada wõõraste asjade ajamiseks.

Märkus: See seadus ei käi wannut. adwok. abide kohta.

A. Jõeäär (sd): Samadel põhjustel, mis ma siin esiteks ette tōin, panen ette seaduse tekst tagasi lükata. Teen selle ettepaneku sellepärast, et minul wõimalik oleks teda kolmandal lugemisel korrata.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Panen ette see seadus ette loetud kujul II lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Seaduse poolt on 26 häält, wastu 24, seega on seaduseelnõu wastu wõetud. (Wahelhüüded: Sedelitega hääletada!) Palun sedelid wälja jagada. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Ettepaneku poolt on antud 34 häält, wastu 33, erapooletuid 2, seega on seaduse tekst wastu wõetud.

7. Hoolekandeseadus — I lugemisel. **A. Jõeäär** (sd): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Senni kunni pole teostatud ideaal, mis püüab kõiki inimesi majanduslikult üheõiguslikkudeks teha, waranduslikult wahed täiesti ära kaotada, igale ühiskonna liikmele tema wadjaduste järele osa anda terve inimkonna tööwaewa saadustest, sennikaua on paratamata ühiskonna jagunemine kihtideks. Sennikaua leiame ühelt poolt rikkust, mis wõimaldab igasuguste elumõnude maitsmist, isegi priiskamist ja prassimist, teiselt poolt aga äärmist wiletsust, kus puuduwad wõimalused kõige hädatarwilikumate wadjaduste rahuldamiseks. Näeme nälga, haigusi ja meeleheidet. Ja ometi on ka need wiletsuses waewlewad kõik inimesed, kellel juba selle tõttu õigus peaks olema ühesuguste elumõnude peale oma kaaskodanikkudega. See on kodanlise ilmakorraga ühendusesolew pahe ja sotsialistide ülesanne pole klassiwahede pehendamise ega nende wastolude kõrwaldamine, mis paratamata kodanlise ilmakorra tema kokkulangemiseni wiiwad. Selgemad pead kodanlaste ridadest, kes kapitaalil ainuwaltisuse iga wõimalikult pikendada püüawad, on need, kes riiklik-

kudes huwides, — ja riigi huwide all mõistawad nemad niikaua, kunni wõim nende käes, walitsewate kodanliste kihtide huwisid, — tarwilikuks on leidnud waeste eest hoolekannet riiklikult korraldada.

Möödas on ajad, kus loodusrahwad need parandamata haiged, wanad, kes tööjõuetuks jäid, lihtsalt ära hukkasid, kui asjata koorma. Kuigi meie ajal mõne südames samasugune soow pesitseb ja elus küllalt juhtumisi ette tuleb, kus lapsed oma wanemad nalga jätawad, ei jõu nende mõtete esitajad siiski sarnaseid praktilise mõistuse seisukohast wõimalikka wõtteid awalikult soowitada, waid lööwad endile wastu rindu ja hüüawad: Meie oleme kõik nii humaansed kahekümnendal aastasajal, et tahame kodanikkudele mitte ainult lubada, waid ka anda inimwäärilise ülespidamise.

Jätawad küsitawaks ainult: missugusel moodsul. Issanda ees on kahesugune mõõt hirmus asi, kuid meil leidub inimesi, kes mõõdawad igal üksikul juhtumisel isesuguse moodsuga.

Esialgul religioonist ja moraalist ettekirjutatud üldinimlik kohustus puudustkannatajaid aidata, on muutunud moodsa kapitalismi tekkimisel awalikuks kohustuseks, riikliku tegewuse alaks.

Sellepärast on enam kui wõõrastaw kuulda meie kodanlistest erakondadest wõrsunud riigimeeste suust arwustust hoolekandeseaduse wõimalikult laia ulatuse ja selle riikliku iseloomu wastu. — Arusaadaw on, kui kommunistid selle seaduse wastu eitawal seisukohal asuwad. Nende seisukohast on täiesti arusaadaw põhimõte: mida halwem — seda parem meile. — Ei ole soowitaw kui kodanlise korra paiseid parandada püütakse. Praegust hoolekande seaduseelnõu peaks meie Riigikogu parem tiiw, keskerakondadest rääkimata, kõige jõuga toetama. Wõiks soowitada neile lugeada mõnda kodanliku riigitarkuse aabitsatõde, kas wõi näiteks — Handwörterbuch der Staatswissenschaften'ist, mida seal dr. Aschrott waeste eest hoolekande põhimõtetest kirjutab. See härra on üks tõsine kodanlane. Marx'i tsiteerida muidugi ei maksa, siis wõiks mõni nõrganärwidega härra minestusse langeda.

Nimetatud härra, kes oli kohtupresident Berliinis, kirjutab muuseas: Ei ole olemas ühtegi riiki, kes oleks ennast suutnud kõrwale hoida waeste eest hoolitse-

misest osawõtmisest. Isegi riikliku waeste eest hoolekande wastased peawad õigeaks tunnistama, et riik oma ülesandeid õigusliku riigina täita ei saa ja eraomandusele tarwilikku kaitset pakkuda ei wõi, kui ta küllaldasid abinõusid tarwitusele ei wõta, et iga üksik tema alamatest — see on kirjutatud siis, kui weel kodanikkudest kõnet ei olnud — kindlustatud ei ole hukkumise wastu, mis tingitud ülespidamise abinõude puudusest.

Ainult siis, kui äärmise puuduse wastu awalik abi kindlustatud, wõib riik tingimata karistada eksimisi omandusõiguse wastu — wargused, rööwimised jne. —

Nuhtlusseadust ei wõi tarwitada, kui waene, kel eluülespidamiseks abinõud puuduwad, elu alalhoidmise tungi sunnil wõõra omandusesse puutub.

Kuid need wastased ei tunnista riiklikku hoolekande kohustust laste, haigete ja wanade eest, kelle poolt karta pole otsekohest hädaohtu maksuale korrale. See wastuwäide pole õige peale muu ka sellepärast, et tsiwiliseeritud riigil peale korra-alalhoidmise kohustuse ka muud ülesanded on. Ta peab olema kultuurriik sõna laiemas mõttes ja kui sarnasel ei pea temal olema ükskõik, kas abitarwitajad lapsed kaswatatakse iseseiswateks, korralikkudeks ühiskonnaliigeteks, abitarwitajad haiged rawitsetakse wõi mitte jne. Sedawõrd kui neid üldsuse huwides tarwilikku nõudeid erahetegewus täita ei suuda, on riigi kohus seda enda peale wõtta.

Nendest üldistest põhimõtetest wälja minnes, waadates hoolekande korraldamise küsimust kodanlikust seisukohast, kawatsen lühidalt peatada mõne wastuwäite juures, mida selle eelnõu arutamise puhul parempoolsete rühmade kõnelejate poolt ette toodud. Neid wastuwäiteid wõib jagada kolme gruppi: 1) üldised põhimõtted ja seaduse ulatus, 2) maksude küsimus, millega katta wäljaminekuid ja 3) seaduseelnõu tehnilised puudused.

Esiteks üldised põhimõtted ja seaduse ulatus. Kõigepealt pean siinjuures wastu waidlema härra Tamm'e wäitele, nii kui oleks kultuurriikides märgata hoolekande organiseerimise alal kaht süsteemi: Obligatoorse — sunduslikku — ja fakultatiwset.

Ei olnud ainukestki kultuurriiki juba kakskümmend aastat tagasi, kus hoolekanne oleks puhtfakultatiwne olnud.

Isegi Prantsusmaal, mille kohta üldse wõiks kõnet olla wiimase liigi poole kaldumisest, on nii kui härra Tamm ise tõendas, sunduslik hoolekanne olemas laste, waimuhaigete ja raukade jaoks. Laste kohta anti dekreet 19. jaanuaril 1811. aastal, waimuhaigete kohta 30. juunil 1838. aastal.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **J. Wain.**)

Härra Tamm nähtawasti ei arwesta seadustega, mis nooremad, kui 80 aastat.

Prantsusmaal laiendati 1893. aasta seadusega, — mis astus jõusse 1. jaanuarist 1895. a. — riiklik hoolekanne kõikide abitarwitajate haigete peale awaliku arstiabi seadusega.

14. VII. 1905. a. seati sisse sunduslik hoolekanne wanade ja parandamata haigete ning wigaste eest.

Sellest näeme, et Prantsusmaa, mida klassiliseks wabahoolekande maaks peetakse, riikliku korralduse alal wäga kaugele on läinud.

Inglismaa on eeskujulik riikliku hoolekande maa. Sunduslik riiklik waeste eest hoolekanne on seal juba alguse saanud 1601. a. kuninganna Elisabeth'i aegsest seadusest.

Nende kahe pooluse wahele mahuwad kõik teised kultuur-riigid. Ei ole seega kahte süsteemi. Wahe ei seisa mitte selles, kas, waid missuguses ulatuses üks wõi teine riik hoolekande küsimust riiklikult korraldab.

Härra Tamm leiab, et käesolewa seaduseelnõuga wäga järsk hüpe on tehtud. Ma olen härra Tamm'ega ühes arwamises, et Eestil tõepoolest wäga järsk hüpe tuli teha. Kuid see hüpe Aasiast Euroopasse sündis paratamata juba iseseiswa demokraatlikkudele põhimõtetele rajatud riigi loomisega endise tsaariaegse isewalitsusliku riigiosa asemele. See hüpe sündis põhiseaduse wastuwõtmisega, mis oma § 25 pühalikult deklareerib: „Maajandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõtetele, mille sihiks on inimwäärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käiwad harimiseks, maasaamise, eluaseme ja töösaamise, samuti emakaitse, tööjõukaitse ning nooruse, wanaduse, töowõimetuse wõi õnnetuse puhul tarwiliku toetuse saamise kohta.“

Härra Tamm tahaks nüüd heameelega tagasi hüpata tsaariaegsesse aega. Seal-

juures hüppab tema tagasi enam, kui 100 aastat, kui ta seadusi meelde tuletab, mis tsaaririigis makswad olid.

1819 a. Liiwimaa talurahwa seaduses on hoolekande küsimus niiwiisi korraldatud, kui härra Tamm seda kirjeldab. Mihklipäewased kirikukorjandused ja magasi kapitaali protsendid. Kui teie aga waewaks wõtaksite tsaariaegseid seadusi sorida, mis wähe nooremad, kui 100 aastat, siis leiaksite, et hüpe nii wäga hirmuärataw ei olegi, ja et mihklipäewased korjandused hiljem ära on muudetud.

Ja kui meie wõtame Wene tsaariaegse seaduste kogu 13. kõite, ühiskondliku hoolekande seaduse, siis näeme, et seal on muuseas ette nähtud järgmised hoolekande asutused: (§ 127.) 1) Waestelaste kodud, 2) kaswatusmajad, 3) haigemajad, 4) haigemajad parandamata haigete jaoks, 5) waimuhaigete majad, 6) waestemajad ja 7) isegi töömajad. Kõik on selles tsaariaegses seaduses juba ette nähtud ja meie uus hoolekandeseadus toob wäga wähe uut sellele juurde. Ma arwan, et need wäited peaksid garanteerima härra Tamm'ele ja tema mõtteosalistele, et Wabariigi Walitsus, kes selle seaduseelnõuga on esinenud, et siin walitsus mingisuguse sotsialistliku eelnõuga maha saanud ei ole, waid et see on täiesti seaduslikult sündinud eelnõu ühest kristlikust, mitte kodanlikust abielust.

Härra Tamm ütleb siiski kategooriliselt, et praegusel kujul eelnõu seaduseks ei sünni. Seisukord peab selleks jääma, mis ta on. Missugune see praegu on, selleks toon mõned wäikesed näited, mis on statistika andmetest wõetud. 1923 a. kulusid maakonnad hoolekande peale 16.864.844 marka, wallad — 22.024.703 marka. Kokku 38.889.547 marka. Iga elaniku kohta teeb see wälja: — linnades elutsewad 264.446 maha arwatud, siis jääb maal elutsewaid 846.092 hinge. — Ja kui meie wõtame maalelawate kodanikkude arwu ja jagame selle summa nende peale — 38.889.000 : 846.092 = 46 marka iga hinge peale = 23 kuldkopikat. — 1 rubla = 200 marka. — Kui abisaajaid on meil keskmiselt umbes 3%, siis teeb see iga abisaaja kohta, keda 25.382 = 1.532 marka aastas wälja — siin hulgas kulud laste warjupaikadele ja nõnda edasi — wõi umbes 4,2 marka päewas, see on õieti $\frac{1}{2}$ naela leibagi ei saa pae-

was. Otsekohe waeste toetuseks ja wanadekodudele läheb ainult: waldadel — 22.024.703, maakondadel — 6.450.540, kokku 28.475.243 = 1.122 marka aastas, wõi umbes 3 marka päewas iga abisaaja kohta. Teie teate, et leiwanael praegu 10 marga ümber maksab, tähendab, toetustsaaaja waene wõib selle toetuse eest saada $\frac{1}{3}$ naela leiba päewas, rohkem mitte midagi. „Grün ist des Lebens goldner Baum“ hõiskab härra Tamm sellejuures. Aga waestel ei ole sarnaste elutingimiste juures see elupuu sugugi nii roheline, kui härra Tamm'el. Katsugu kord ise 3 marga päewas ära elada ja ma arwan, et selle katse tagajärjel igäiks ise roheli-seks muutub ja niisugusest „kuldsest puust“ ei ole siis ühiskonnal mingisugust kasu.

Kui olukord on nii taewani kisendaw ja sealjuures siiski seaduse wastuwõtmist tahetakse pikendada, seda igasugustesse komisjonidesse andmisega, siis arwan, et on asjata h u m a n s u s e s t suuri sõnu teha ja krokodilli-pisaraid walada waeste õnnetute saatuse üle, kes nälgides surema peawad ja kelle wiimane hingetõmme ühenduses on needmisega nõndanimetatud „demokraatliku“ korra üle, mis neile kümme-korda kibedam on, kui tsaariaegne.

Kas ei oleks siis suurem halastus nende waeste õnnetute piina lühendada, nii kui tegid seda omal ajal metsrahwad, kellel kultuurist aimugi ei olnud. Meil on eeskuju wõetud mitmest asumaast pearaha suhtes. Kas need praegusaja neegrid siiski oma haigeid ja jõuetuksjäänud wanemaid otsekohe teise paremasse ilma saadawad, sellejuures kahtlen, kuid seda wähem arwan, et nad neid näljutamisega piinawad. Meil peaks häbi olema teiste kultuurrahwaste ees niisuguse olukorra pärast, ja weel enam peaksime meie häbenema sellepärast, et meil rahwaesitajate seas leidub inimesi, kes seda olukorda tahawad weel edasi pikendada.

Kuid, kui wanadest ja parandamata haigetest ühiskonnale enam kasu ei ole ja nende eest hoolitsemine ainult humanisusest tingitud on, siis seda enam arusaamatu paistab olewat, mispärast waieldakse laste ja emade kaitse wastu.

Emade- ja rinnalastekodud, lasteaiad, suwekoloniid, laste ülewalpidamine perekondades, toetus emadele sünnitamise kor-

dadel, need on need seitse surmapattu neljateistkümne hulgast, mida leiti olevat käesolewal seaduseelnõul.

Kui härradel, kes seda seaduseelnõu on arwustanud, ka igasugused ideaalid puuduwad, kui neid nende tegewuses ainult alasti omakasujuhib, siis ka sellest omakasust juhituna peaksid nad toetama emade ja laste kaitset, kui nad ainult tänasele päewale elada ei taha.

Lastes peitub meie rahwa tulewik ja Eesti on kahjuks maailmas rekordi wõtnud oma sündiwuse wähesuse poolest. Meie oleme selles asjas isegi Prantsusmaast halwemas seisukorras, ja nii kurb... (L. Johanson, sd.: Mikspärast kurb:) ...kui see ka on, oleme meie väljasuremise teel.

Ma ei taha siin pikemalt peatada põhjuse juures, sest see wiiks liig kaugele. Kuid üks on kindel, ükski kulu ei tasu enast paremini, kui see, mida tarwitame noorte inimhingede päästmiseks, emade kaitseks, kes täidawad suurimat ühiskondlikku ülesannet, ja ma usun, et siin ei tohiks wahet teha ei ühe ega teise emahel.

Missugused wäärtused wõiwad kaotsi minna ühiskonnale igas enneaegu häwineanud inimhinges, kes suudab seda selgeks teha neile, kes siin selle seaduse wastu on waielnud. Tean, et mul tundmiste peale mõjumiseks sõnad puuduwad. Kuid arwan, et nende wastuwaidlejate härrade kodanliselt arenenud mõttewiisile siiski mõjuwaks ja wastuwõetawaks argumentiks peaks olema wäide, et lastearwu wähenedes wäheneb ka orjade arw, kes oma tööga kokku kuhjawad warandused, millest rikkad ja jõukad elawad.

Nüüd edasi minnes teise wastuwäite, maksuküsimuse juurde, mida siit kõnetoolilt ja samuti ka parempoolses ajakirjanduses ette on toodud, pean tunnistama, et selles osas need wastuwäited, olgugi et nad suurendatud, siiski rohkem põhjendatud on, kui esimeses osas, mis seaduse ulatusse puutub, ja siin olen ma wastuwaidlejatega täiesti ühel arwamisel, et ka kõigeparemad seadused, mis enda elluwiiamiseks kulusid nõuawad, jääwad paberile siis, kui ühtlasi ei muretseta allikaid kulude katmiseks. Kui ei anta summasid kuludeks, siis ei ole ka kasu seadusest, ja paberile jäädes wõib ta ainult weel enam meelegibedust sünnitada. Kuid enne, kui maksuseadusi nõutakse,

on waja põhiseadusi, mille järele wõib otsustada, kuipalju maksusid ja missuguses ulatuses nõuda tuleb. Kui põhimõttelikult üldse tunnistada hoolekande wajadust, siis peab ometi üle saama kuludeküsimisest ja see ripub ära sellest, kuipalju riigi majanduslik kandejõud anda suudab ja missuguseid summasid riik ja omawalitsused oma eelarwetes üles wõtawad. See on tõsi, et meie omawalitsustel ei ole tulusid ja peajasjalikult sellest on tingitud, et nad oma waestele keskmiselt kõigist 3 marka päewas toetust wõiwad anda — on ka waeseid, kes weel wähem saawad, kuid keskmine summa ei tee rohkem wälja. See tõsi asi tõendab, et meil riigis midagi rikis on, midagi peab olema mäda, kui isegi ei leidu tulusid selleks, et 97% kodanikkudest wõiksid kolmeprotsendilisele kehawade hulgale rohkem toetust anda, kui kolm marka päewas. Siis oli tsaariajal wallawaeste seisukord praegusega wõrreldes paradiisi elu, sest siis said wähemalt 3 naela leiba päewas praeguse ühe kolmandiku asemel.

Kuidas on lugu mujal tulude leidmisega ja mikspärast eriti meil asi nii halb on, need on kaks küsimust, mille peale wastust waja on, enne kui edasi saame minna. Ühtlasi peaks ka waatama, kuidas wäljamaal tuluallikaid sarnaste seaduste teostamisel leitakse. Peab tähendama, et ühe osa neist kuludest, mida hoolekanne nõuab, seal kannawad just ette wõtjad, näiteks haiguskindlustuseaduse alusel. See kulude kandmine ette wõtjate poolt wabastab riigi ja omawalitsused teatawatest kuludest. Meil on aga kahjuks haiguskindlustuseadus, millega üks osa koormat omawalitsustelt ja riigilt ara weeretatakse, kalewi alla maetud, millal aga tema sealt wälja ilmub, selle kohta on raske midagi öelda.

Kõigeparemini on tuluallikad omawalitsustel, eriti waeste ülewälpidamiseks, kindlustatud Inglismaal. Seal on nõندانimetatud waestemaks kõigi omawalitsuste maksude alus. Seda maksu wõetakse kinniswarade rendi wõi üüri sissetuleku järele warade waldajailt. 1904/1905 a. andis see maks üle 10½ miljoni naela. Mõnesugused lisamaksud andsid üle 2½ miljoni, kokku teeb see 13 miljonit naela wõi 22 miljardit Eesti markades. Kuid see oli 1904/1905 a. Mul ei ole kahjuks andmeid wiimaste aastate kohta, kuid elukalliduse tõusu silmas pi-

dades on see summa pärast sõda kindlasti kahekordseks tõusnud. Inglismaal on waestemaks aluseks, mille järele wõetakse ka teised omawalitsuse maksud: maanteede-, koolide- ja politsei ülewalpidamise kulude katteks. Maksu määravad kindlaks ilma palgata auametnikud, ainult sissenõudmiseks on neil palgalised abilised.

Teistes maades ei ole asi mitte nii eeskujulikult korraldatud, waid osa hooldekandekuludest kaetakse üldisest maksude sissetulekust.

Kuid mitmel pool on ka erilised maksud sisse seatud, millest saadaw sissetulek ainult hoolekande peale läheb, ja tähtsamatena neist wõiks nimetada: 1) lõbustusmaks ja 2) toredusmaks. Nähtawasti tahetakse sellega, et rikaste lõbustusi ja toredusi eriti waeste kasuks maksustatakse, osaltki heaks teha seda ülekohut, mida praegune ühiskondlik kord ja ebaõiglane waradejaotus tekitab. Kuid peale selle on mujal sisse seatud mitmesugused muud maksud. Näiteks maksawad waranduste ja kapitaalide omanikud teistes kultuurriikides riigile erilisi maksusid oma waranduste pealt. On sisse seatud waranduste lisawäärtuste maks; on wõetud sõjakasu maksusid jne., millest meil kõneldagi ei lubata. Otsekohesed maksud, mida waranduste omanikud maksawad, teewad näiteks Inglismaal umbes 75% kogu maksudest wälja, kaudsetest maksudest tuleb ainult 25% sisse. Meil peab aga, nagu mul juba juhus oli eelarwe arutamise puhul rääkida, kehwa Eesti rahwas oma kogu sissetulekutest riigi ja omawalitsuste ülewalpidamiseks 43,92% ära andma ja ometi ei ole meil sisse seatud ei waranduse, lisawäärtuste, sõjakasu ega toredusemaksusid. Tähendab, kõik see raske koorem, mis riigi ja omawalitsuste ülewalpidamiseks tarwis läheb, on weeretatud tollide ja piiritusmonopooli abil laiate rahwakihtide kanda. Siin ei saa tõepoolest juttu olla sellest, et uut pearaha kellelegi peale panna, waid parandus peab tulema teisel teel. Wäga õieti tähendas endine siseminister oma kõnes, et maksudest saadaw sissetulek suureneb rahwa jõukuse kaswamisega. Kõigepealt tuleb hoolitseda selle eest, et rahwa warandus ja kapitaal rohkem tulusid tooks. Kuna rühm, kelle hulka endine härra minister wiimasel ajal kuulub, walitsenud on Eesti riiki wahet pidamata

sõja lõpust kunni käesolewa aasta alguni täiesti normaalsetes oludes, ja nähtawasti tema juhtiwad jõud teadlikud on selles, et rahwa jõukust tuleb kaswatada ja teadlikud ka, kuidas seda teha, siis wõiksimine õigusega loota, et meil selle rahwusliku jõukuse kaswamisele õige põhi on pandud, ja et selle tõttu ka waesed wähemalt tsariaegse 3-naelase leiwaportsjoni saamise peale wõiksid loota.

Oli küllalt aastaid selleks, et maksma panna kõiki tarwilikka seadusi, nii maa põlise tarwitamise, kui ka maanteede kohta, millele rajada tahetakse rahwa jõukuse kaswamist, sest selle walitsuse seljataga seisew Riigikogu enamus kindlustas nende läbiwiimise soowitawal kujul. Ma ei taha praegu pikemalt selle juures peatada, mida wõiksid need seadused jõukuse kaswamisel rahwamajanduse tõstmiseks otsekohe anda, see wiiks mind kõneainest eemale. Ma kriipsutaksin alla ainult seda asjaolu, et sarnased etteheidetetegijad oleksid wõinud seda, mis nad tarwilikuks pidasid, wäga hästi maksma panna. Kuid mitte ainult seadusandlus, waid wäga suurel määral maksupoliitika, üldine majanduspoliitika, mida soowitawas suunas niikaua aega wõisid juhtida need ringkonnad, kes nüüd tagantjärele nii tarku sõnu teewad, — kõik see pidi neile wõimaluse andma rahwa majandusliku järje tõstmiseks. Neid kohustas eriti asjaolu, et suurem osa rahwast neid selleks usaldanud on, sest ainult rahwa häältega wõisid nemed Riigikogus enamuse oma kätte saada ja walitsusesse pääseda. Nüüd küsime: Kas on siis märgata kolmeaastase walitsemise tagajärjel suurt paranemist? Kas on rahwas oma enamuses jõukamaks saanud? Koguini wastupidi. Rahwas oma suures enamuses on waesemaks jäänud, kui tema oli raske okkupatsiooni ja sõja ajalgi. Walitsuse maksupoliitika on sihitud olnud kodanikkude elujõu wäljakurnamisele ja nende waeseks tegemisele. Abitarwitajaid on juurde sigitatud kunstlikult.

Ei ole ajaloos peale endise tsariaegse Wenemaa teada ainustki riiki, kes oma eelarwe üheks tähtsamaks aluseks oleks walinud rahwa purju jootmise. Kurwad olid selle poliitika tagajärjed Wenemaal, weel kurwemad on neniad Eestis, ja siin peab seda tõsiasja silmas pidama, et portsjon, mis hārga weel ei surma, tapab kārbbse tingimata. Meie

rahwa terwis, tööjõud häwineb, väärtusi luuakse vähe, kuritegewus suureneb, wiinaaur katab praegu uduna kodumaa.

Mis on äga tehtud rahwa jõukuse tõstmiseks ja mida on andnud tagasi rahwale eelarwe järele temalt nõutud kümned miljardid? Need kõik on e b a p r o d u k t i i w s e t e k s w a l i t s u s a p a r a a d i ü l e w a l p i d a m i s e k u l u d e k s l ä i n u d. Kui meie sõrdleme oma riiklikku aparati omawalitsusaparaadiga, siis näeme, et ta meil tõepoolest wäga ja wäga kulukas ning kallis on. Kuid rohkem kui eelarwega, ja peale õiglase maksupoliitika juhtimise, wõib üldise majanduspoliitikaga wäga heade tagajärgedega rahwa jõukust tõsta. Eesti pank on kaks korda nii palju paberraha wälja lasknud, kui riik, ja mina ei eksi mitte, kui mina tõendan, et tema sellega meie Eesti marga wäärtuse kolm korda wäiksemaks on teinud. Eesti mark oleks kolm korda kallim, kui liikwele ei oleks sel määral lastud Eesti pangatähti, sest selles küsimuses on kõik majandusteadlased ühel arwamisel, et proportsionaalselt wäljalastud paberraha hulgaile on meie marga ostujõud langenud. Tähendab, kui meil Eesti panka üldse ei oleks olnud, kui meil Eesti pangatähti ei oleks üldse mitte wälja lastud, siis oleks meie riigi eelarwe kulude mõttes kolm korda wäiksem olnud, meie maksud oleksid wõinud kolm korda wäiksemad olla, meie ametnikud oleksid wõinud ära elada kolm korda wäiksema palgaga. Meie peame küsima, kuhu on siis need margad tööle pandud, mida Eesti pank wälja lasi? Kuipalju on nende läbi rahwa jõukust tõstetud? Ei maksa muidugi kõnelda kullatagawaradest, mida peale markade wälja on antud, seda margakursi tõstmiseks ja muudeks otstarbeteks. Kui need wäljalastud miljardid oleksid põllumajanduse tõstmiseks ära tarwitatud, wõib olla oleks siis rahwas tõepoolest kaks korda nii jõukas olnud kui praegu. Oleks see raha läinud kas wõi soode kuwatamiseks, maaparandamiseks ja teisteks sarnasteks otstarbeteks, mis uusi wäärtusi loowad, siis oleks tema tõesti otstarbekohaselt ära kasutatud, sest siis oleksid need margad uusi wäärtusi juurde loonud; sest ainult wäärtused annawad meile wõimaluse wäliswaluutat saada.

Kuid Eesti panga miljardid ei ole läinud loowaks tööks; seda loowat tööd,

mida nad oleksid teinud, ei ole kuskil näha. Tuleb küsida, kuhu töösturid need summad on pannud. Wastuse leiame siis, kui meie vaatame oma lõbustuskohatasid, kus need summad lõbusaks elamiseks ja aja surnukslõõmiseks on ära tarwitatud. Need summad on läinud lõbusaks elamiseks, autode ostmiseks jne. Kui nemad wähegi oleksid wäärtusi loonud, siis ei oleks neil praegu pankrott ukse ees. Kaubandus, mida Eesti pank on toetanud, ei loo üldse uusi wäärtusi, waid on suuremalt osalt parasiit, kes kaupade kättetoimetamise eest ülemäära suurt wahekasu wõtab. Meil on miljardid mahutatud kaupade alla, mida keegi ei tarwita ja osta ei jõua, ja see on surnud kapitaal. Ainus kiht, kes wõib ära elada ja wõib olla ka warandusi koguda ja kogubki, on wast ainult spekulantide kiht.

Kui iseloomustada praegu walitsewat olukorda, siis wõib öelda, et meil üksikud hangeldajad-spekulandid ujuwad kui raswatilgad wesise supi waagnas. Nad on endale suurte hulkaile arwel warandusi kogunud, suured hulgad on waeseks jäänud. Rahulolematuse laine käib üle maa. Ma arwan, et need härrad Riigikogu liikmed, kes maal liikunud on, peawad teadma, missugune meeololu seal walitseb. Teie ei leia sealt kedagi, wälja arwatud wast üksikud, kes rahul oleksid endise walitsuse poliitikaga ja tema tagajärgedega. Töölisel ei ole põhjust rõõmustamiseks. Elukallidus tõuseb, palgad langewad, tööpuuduse tont ähwardab. Riigiteenijate enamus kiratseb, ja alamatel teenijatel on samuti kui töölistelgi nälg waraks. Majaomanikud on wihased üüriseaduse pärast, põllumehed on ülesässitatud nende esitajate poolt ja on wal mis iga silmapilk mitte ainult kristlikku walitsust, waid kogu Eesti riiki kukutama. (J. Temant, põl.: P ä r i s K u l j u s ' e j u t l u s k o h e. W. L i n n a m ä g i, k r s t.: Ü h e s T e i e g a. J. H ü n e r s o n, põl.: S o t s i l o r i, m u u d m i d a g i. M. M a r t n a, s d.: K u u l a t e s i i s k i. J. T e m a n t, põl.: N ü ü d t a m ä ä r a b ä r a i s e o m a r u m a l u s e.) Mina olen oma kõnekoosolekul kokku puutunud ka kogupõllumeestega ja wõin teile tuua ühe kogupõllumehe üteluse, mida tema kõnekoosolekul minu wastu waidlustes ütles. Tema ütles järgmist... (S e g a n e w a h e l h ü ü e.) Ei wõi öelda, et tema poisikene oleks, ta

on 60-aastane hallpea ja majanduslikkudel põhjustel ei pruugiks tema ka rahulolematu olla, sest tema oli oma talu ostnud põllupanga läbi: mõne tuhande margaga maksis ta oma koha ostuhinna Eesti walitsuse ajal selgeks, aga see mees ütles... (Segane wahel hüüe J. Temant'i, põl. poolt.) Härra Temant, ehk panete nüüd tähele, mis põllumeestekogude mees selle kohta ütles. Tema ütles: „Mina wõin ainult siis rahuga omad silmad kinni panna, kui ma tean, et Eesti riiki enam ei ole“. See on fakt, ja seda wõiwad tõendada kõik sel kõnekoosolekul wiibijad. Mina olin siis see, kes pidi wastu waidlema. (J. Temant, põl.: See oli see walgus!) Saaremaa mässajad olid kõik põllumehed, see on tõsi, ega ilmaaegu teie kandidaatidele peksa ei antud karistussalkade poolt. Ma usun, et sellega on kõik, kes maal wiibinud, minuga ühes arwamises, et põhjalik pettumuse tunne meie riigi kodanikkude keskel praegu walitseb, ja et nad nüüd arwamisele on tulnud, et mitte nende laialiste kihtide hulka eest ei ole erakonnad hoolitsenud, kellele need hulgad oma häälled andnud, waid majanduspoliitikat on juhitud ainult ärimeeste, töösturite ja kitsaste pangahärrade huwides. Ja ma julgeksin siin öelda, et see rühm, kelle kõnelejad arwustasid hoolekandeseadust, on kogu oma walitsemise ajal mitte põllumeeste, mitte laialiste rahwahulkade, waid ärimeeste majanduspoliitikat ajanud, ja peab ütleva, nad on selle juures wäga halbade ärimeeste poliitikat ajanud nii halwalt, et pankrotti on jäänud kõigi riigikassa kullatagawarade realiseerimise peale waatamata. Ka ärimehed ei ole oma majanduslikku jõukust nende suurte toetuste peale waatamata niipalju tõsta suutnud, et siit rahwamajandusele kaudseltki kasu oleks.

Kõik on waeseks jäänud. Waesed miljonärid on, wõib olla need, kes hoolekandeseaduse järele kõigesuuremat wadjadust tunnawad. Põllumehed on pankrotis: töölisel on ammu juba oma paremad hilbud maha müünud; popsidel pearah wõla eest lambatall oksjoniks tehtud. Kogu Eesti riik on üks suur waestemaja. Kelle süü see on? See ei ole tegelikkude põllumeeste süü, waid see on nende parasiitide süü, kes tegeliku põlumehe kasukasse on pugenud ja nende nimel senniajani walitsesid ning elust mõnu tundsid. Nüüd on need parasiidid

nähtawasti arwamisele tulnud, et Eesti riik neile enam küllalt wõimalusi ei paku spekulereimiseks; nähtawasti loodetakse abi kommunistlikult nepilt ja kommunistidega wõidu tehakse kihutustööd walitsuse wastu, kes haigele riigile rohtu annab, et tema wiltsat hinge kuidagi wiisi sees hoida. Olgugi, et nende retseptidega igas asjas nõus ei saa olla, kuid üks on kindel: sotsiaalseadusandluse abil riikliku seisukorra terwenemine on siin esimene eeltingimine. Ja selleks ei ole ükski kulu liiga kallis. Kaalu peal on rohkem kui wast pealt waadates näeb. Hoolekandeseaduse wiibimata maksmapanemise wastu wõiwad olla ainult need, kes rahulolematust laialistes rahwahulkades tahawad suurendada. Siin ei saa oodata, kunni wiimase wõimaluseni wäljakurnatud rahwas õitsewale järjele jõuab, waid peab riiklikkude kulude ümberkorraldamise ja ülearuste wäljaminekute kärpimise teel wõimaluse leidma esimeste hädatarwilikumate summade muretsemiseks. Toreduse maks tuleks sisse seada, kuid see üksinda ei suuda kõiki tarwilikka summasid anda. Kui palju nõuab käesolew seadus uusi kulusid maakondadelt ja waldadelt? Härra Tamm ja tema seltsimehed sotsialistid hanijalgades, nähtawasti Hitleri rahwusotsialistide taolised, arwawad 1½ miljardit. See tahab wähekeste palju olla. Kui ka talupere-mehed, samuti kui Ameerika „onu“ kingituste jaotuse ajal, esimestena ilmuksid meie hoolekandeseaduse põhjal abi saama, siis wast ei oleks 1½ miljardit mitte palju. Kui kõik terve Eesti rahwas 1 miljon sadatuhat inimest waeseks lugeda ja igaühele praegune aastane toetussumma 1500 marka aastas määrata, see teeks umbes selle ümber wälja. Arwates aga 1122 marka hinge peale, jääks ligi 300 miljonit weel maanteede parandamiseks üle. Igas talus on keskmiselt 6 hinge ja aastas teeks riiklik toetus 7000—9000 marka talu peale wälja. Ega see nii wäga halb ei ole. Kui aga wõtta 3% toetussajaajaid Eesti riigis, nagu neid tegelikult on, siis see summa wast niipalju wälja ei teeks, waid see teeks wälja 1.500.000.000 : 25.000 = 60.000 marka aastas iga abisaaja peale, 5-e liikmelise perekonna kohta aga 300.000 marka aastas. Siit näeme, et härra Tamm ja tema mõtewennad ka kaunis helded wõiwad olla, kui seda waja on. Wõime julgesti ühe nulli maha kustutada, mis kogemata on

ülearu sattunud ja arwame perekonna toetuseks keskmiselt 30.000 marka aastas, 2.500 marka kuus, siis ei tee see ka mitte rohkem välja kui 150.000 miljonit. See on muidugi palju rohkem kui praegu tegelikult välja antakse, kuid see ei ole siiski kohutaw ega wõimatu summa. Ja kui 1½ miljardist juttu wõiks olla, siis wõib seda ennem mitte hoolekandeseaduse puhul meelde tuletada, waid sarnasel korral, kui meil maanteede tegemine peaks raha peale ümber wiidama. Kui palju aga see 1½ miljardit, mida riik sarnasel korral peaks välja maksma, rahwa jõukust tõstaks, oleks küsitaw. Siin peaksin ma ühtlasi puudutama ka neid statistilisi andmeid, mida seaduse käsitamisel ette toodi, kuid ma kardan, et minu kõne siin liiga pikaks läheb, ja selle tõttu arwan, et nende statistiliste andmete käsitamine seaduse II lugemisel üksikute paragrahwide juures wast enam oma kohal on. Selsamal põhjusel arwan mina, et kuna jutt on seaduse põhimõtetest, tema I lugemisel wastuwõtmisel, et siis ei pruugiks meil üksikasjaliselt peatada tehniliste puuduste juures, mida wõimalik oleks II lugemisel parandada. Ma pean aga tähendama, et siin ei ole sedawõrd mõjuwaid tehnilisi puudusi, mis seaduse täielikku ümbertöötamist nõuaksid, ühegi kõneleja poolt ette toodud. (W. Linnamägi, krst.: Puudusi on seal maailm!) Need, Teie poolt ettetoodud puudused, on Teie ettekujutuses olemas, aga mitte selles seaduses. (J. Temant, põl.: Kaks sõpra waidlewad.) Ma oleksin nüüd nende wäidete hindamisega, mis paremalt tiiwalt ette toodi, lõpule jõudnud. (J. Temant, põl.: Walitsuse toed!) Ma saan aru, härra Temant, mikspärast need härrad, kes samuti kui kommunistid meile ette heidawad, kui surmapattu, et meie seda kristlikku walitsust toetawat, mina saan aru, mikspärast teie selle seaduse wastu olete. Teil on kõik abinõud selleks head, et seda seaduseelnõu arwustada, selle peale waatamata, et seda kokku on seadnud teie enda poolt walitud walitsus omal ajal. Teie olete kõikide nende seaduseelnõude wastu, mis wõiksid praegusele walitsusele wähegi rahwa poolehoidu wõita ja laialiste hulkade elu parandada. Teie ei wõi seda ära seedida, et see ühe teise walitsuse ajal sündida wõiks.

Kuid nüüd pean mina härra Linnamägi juurde tulema. Mulle jääb täiesti

arusaamatuks tolle ühe Wabariigi Walitsust moodustawa erakonna liideri seisukoht, mis tema poolt awaldati. Seda enam, et härra Linnamägi kristlikku erakonda kuulub. Sest mis wõiks olla tõsisel usklikul inimesel hoolekandeseaduse wastu. Kõik usud on alati waeste eest hoolitsemise omale üheks tähtsamaks ülesandeks tunnistanud. Juba talmudist loeme: Armuand loob igawese elu ja hoiab jõleda surma eest. Juutide Siirak ütles: Nii kui wesi kustutab põlewa tule, nii kustutab armuand patu. Ja Kristuse õpetus on kõige puhtamal kujul armuõpetus, sest ristiusk on armastuse usk, ja koondab inimesi, kes armastuse ning halastuse jumalat teenides kogu oma elu ligemise awitamisele pühendawad. Armasta oma ligemist, kui iseennast, see on ülem käsk. Ja mille järele tunneb Issand wiimasel kohtupäewal oma õigeid järelkäijaid ewangeeliumi sõnade järele? Selle järele, kas nad on: 1) näljaseid toitnud, 2) januseid jootnud, 3) riietuid katanud, 4) teekäijatele peawarju andnud, 5) haigeid rawitsenud ja 6) wangisid trööstinud. Sest kõike seda, mida teie olete teinud wiletsamaile minu wendade hulgast, seda olete mulle teinud, seda on tema õpetanud.

Ja mida leidis siis mõnitada üks kristlik inimene selles seaduses, mis püüab jõudu mööda teostada neid kõrgeid ideale, millest eelpool jutt oli. Ma kriiputan alla sõna „mõnitada“, sest teisiti ma ei saa seda tooni nimetada, mida härra Linnamägi tarwitas. Ja ma pean ütleva, et parema tiiwa kõnelejatel oli, olgugi, et igast nende sõnast hõõgus wiha seaduseelnõu wastu, siiski sedawõrd taktitunnet, et mõnitust nende poolt kuuldawale ei tulnud. Ja mida siis leidis härra Linnamägi öelda selle seaduse kohta? Kõigepealt ei meeldinud temale see liigutaw ärdus, millega hoolitsetakse wäljaspool abielu sündinud lapse ema eest. Kas siis tõepoolest see ema mitte ema ei ole. (W. Linnamägi, krst.: Kes seda ütles?) Seda Teie ütlesite. Kas seda Teie toonist ei wõinud wälja lugeda, et Teie teda mitte emaks ei tahtnud lugeda. Kas sellele emale ei ole waja tuge, seda enam, et temal ei ole seda hoolitsemist, mida mees oma naisele sel ajal osaks laseb saada. (M. Laarman, põl.: Härra Jõeäär, ärewus sünnib.) Praegu on kõik üsna wagusi. Ja mina usun, et siin ei wõiks juttu olla „kõrwalkäimisest

ja jalakeste hoidmisest“, nagu härra Linnamägi siin ette tõi. Ja siis lõpuks see lapse ema turgutamine. Kui teie usute, et põrgu ja saadan olemas on, nii kui seda kristlased tõendavad, ja kui üldse wõiks saadanlikust hirwitamisest kõneleda, siis pidi saadan küll heameele pärast põrgus hirnuma, kui Kristuse järelkäija, kristlik rahwaesitaja siit kõrgelt kohalt kõneles emade turgutamisest. See wõis olla ainult põrguwürsti hirwitamise wastukaja, mis saatis siin saalis seda ennekuulmata mõnitust.

Ja mida oli siis härra Linnamägil sisuliselt selle seaduseelnõu kohta öelda? Tema tõi ette, et § 175 karistab heategude eest. Kas see on siis härra Linnamägi arwates heategu, kui siifilise wõi tiisikuse haige laps terwete sekka asetatakse, mille eest see paragrahw 175 karistab. (W. L i n n a m ä g i, krst.: Lugege see paragrahw läbi.) Mina lugesin tema läbi, aga Teie olete nähtawasti ainult seda paragrahwi lugenud, aga mitte neid paragrahwe, mille peale see paragrahw tähelpanu juhib.

Ma julgen loota, et walitsust toetawates demokraatlikult mõtlewates ja riiklikul alusel seiswates rühmades sarnane wäljastumine üksmeelset hukkamõistmist leiab.

Ma lõpetan oma kõne lühikese kokkuvõttega. Hoolekandeseadus on hädatarwlik, ja tema maksmapanemine on juba lubamata kaua wiibinud, ja kui sellega weelgi wiivitada tahetakse, siis mõelge ometi nende õnnetute seisukorra peale, kes praegu meeleheitel näljaga wõitlewad, ja kelle tööwaewaga loodud warandusi teised praegu kasutawad. Nad on eluaeg orjanud ja tööd teinud, warandusi ja wäärtusi loonud, ja oma elutöö tasuks ei ole nad midagi peale rakkus käte ja suurest tööst rikutud terwise saanud. Ja kui nad nüüd wanaduse päewades, kus jõudu ei jätku, nälga peawad kannatama. õudses pimeduses, kuhu ükski päikesekiir ei tungi, surma, kui päästjat ootama, siis on see äärmine ülekohus. Ja kui meie meelde tuletame härra töö-hoolekandeministri seletust, et nende seas, kes selle seaduse järele ootawad, on ka langenud sõdurite wanemad, kellelt riik wõtnud nende ainukese toe, on selle seadusega wiitamine weel rohkem kui ülekohus, on kuritegu.

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Mul on au teile ette kanda, et rkl. Martinson...

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu liige Einbund, palun minule, kui juhatajale, kõigepealt teatada, missuguse ettepaneku Teie korra kohta teete.

K. Einbund (põl.): Waheaega määrata. — Rkl. Martinson on seadusele mitetewastawalt ühelt koosolekult wälja heidetud. Meil oli waheajal wõimalus seda selgeks teha, ja mina julgen teile sellest ette kanda. Riigikogu kodukorra § 115-da põhjal sünnib wäljaheitmine $\frac{2}{3}$ koosolijate häälte enamusega. § 35-da wiimase lõike põhjal on koosoleku juhataja kohustatud kõigi Riigikogu liigete ja kõigi Riigikogu koosolekul wiibivate liigete arwu kindlaks tegema selleks, et siinolijate arwu teada saada. Protokollis on aga järgmiselt tähendatud: „hääletamise resultaat on järgmine: wäljaheitmise poolt on 45 häält, wastu on 21. See teeb summas 66 häält, millest $\frac{2}{3}$ on 44, nii et üle $\frac{2}{3}$ on selle poolt, et rkl. Martinson üheks koosolekuks wälja heidetakse.“

Meil on wahepeal wõimalik olnud selgeks teha, et erapooletuid on olnud asunikkudest neli. (W a h e l h ü ü e: Kes kindlaks teeb?) Nemat tunnistasid praegu ise otsekohe, et asunikkudest oli neli erapooletut, ja härra Luur wiies, nõnda et meie teada on 5 erapooletut, seega koosolekul 71, missugusest arwust 45 $\frac{2}{3}$ wälja ei tee. Mina arwan, et ühegi Riigikogu liikme huwides ei wõi olla seaduswastaselt Riigikogu liikmeid wälja heita, ja et meie kõikide enesetunne on, et meie Riigikogus seaduspäraselt talitaksime. Seepärast teen ettepaneku määrata koosolekule 15-minutilise waheaeg, mille jooksul tuleks juhatusel kindlaks teha, kas rkl. Martinson on seaduspäraselt üheks koosolekuks wälja heidetud, et silmnähtawat wiga parandada.

Juhataja **K. Wirma**: Koosolek on üle 2 tunni kestnud, kuulutan weerand-tunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.20 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Rkl. Einbund'i poolt on esitatud korra kohta ettepanek, mida mina ei saa hääletamisele panna, sest et see küsimus ei ole päewakorras. Korra kohta on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Peale juhataja teadaande teen Riigikogule ettepaneku, määrata 15-minutiline waheaeg... (J. Piiskar, is.: Oli juba ära!) Lubage, härra Piiskar, et võimalik oleks selle aja jooksul wanematekogul kokku astuda, nii nagu see kodukorras ette nähtud, selle silmnähtawa wea parandamiseks. Mina arwan, et Riigikogu liikmed, kui üks mitte seaduspärane, wõi teisiti öeldes, seaduswastane sündmus on juhtunud Riigikogu liikmega ja kui see on juhtunud parlamendis eneses, peaksid niisugusel korral küll õiglasel olema ja selle wea parandama. Sest kõigil Riigikogu liigetel on õigus alati osa wõtta Riigikogu koosolekutest ja see ei ole mitte ainult nende õigus, waid on ka nende kohus. Riigikogule on selgeks saanud ja praegusel silmapilgul on see meile kõigile selge, et silmnähtaw wiga on juhtunud. Juba protokollil põhjal ja selle teadmise põhjal, et meil saalis on weel rohkem erapooletuid olnud, kui mina seda ütlesin, peaks Riigikogul niipalju kõlblikku kohustust olema, et tema seaduswastased wead otsekohe kõrwaldab ja võimaluse annab oma liigetele koosolekuist osa wõtta. Mina ei räägi mitte härra Martinson'i kaitseks, waid parlamendi enese õigustunde kaitseks. (O. Köster, as.: Kas Teie austate seda parlamenti?) Kui on tarwis parlamendi liige wälja heita, siis tuleme kokku ja teeme otsuse, mina ei waidle sellele mitte wastu, aga teeme otsuse, mis seaduspärane on. Aga kui otsus mitte seaduspärane ei ole, siis peab meil julgust ja kohustust olema, et meie otsekohe kõrwaldame selle wea ja võimaldame Riigikogu liikmele koosolekust osa wõtta. Ainult siis awaldame parlamendi tahtmist, mis ühtlasi on seaduse tahtmine ja parlament peab seadust austama. Selle põhjendusega palun määrata waheaeg, et wanematekogule, nagu kodukorras ette nähtud, wõiks kokku astuda ja selle asja põhjalikult läbi arutada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Einbund on ettepaneku teinud 15-minutiline

waheaeg määrata, et võimalust anda wanematekogule kokku tulla. Ma lasin praegu kantseleist järele küsida, kas on mingisugust materjaali wanematekogule koosolekul arutamiseks sisse tulnud ja mulle teatati, et ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud määrata 15-minutiline waheaeg. Kuulutan waheaja.

Waheaeg algab kell 7.55 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 9.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

8. **M. Martinson'i** Juhataja **K. wäljaheitmise** **Wirma**: Riigikogu küsimus. koosolek kestab edasi.

Enne päewakorra juurde minemist oli tänasel koosolekul juhataja poolt tehtud ettepanek, heita rkl. M. Martinson üheks koosolekuks wälja. Selle ettepaneku hääletamise juures on ette tulnud asjaolusid, mis arusaamatusi võimaldavad, ja seda silmas pidades on wanematekogule lubatawaks tunnustanud selle küsimuse lahendamist uue hääletamisega otsustada. Sellepärast tuleb ettepanek rkl. M. Martinson'i wäljaheitmise kohta uuesti hääletamisele. Palun sekretääri helistada. (Helistatakse kõrwalruumidesse.) Palun kindlaks teha, palju on Riigikogu liikmeid kokku tulnud. (Sekretäär teeb kindlaks saaliswiibiwate Riigikogu liigete arwu.) Koos on 74 Riigikogu liiget. Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Pean oma rühma nimel teada andma, et meie juhataja ettepaneku wastu peame hääletama ja seda järgmistel põhjustel: Meie mäletame, missuguseks kujunes sellel Riigikogu koosolekul kord, (M. Juhkam, tõer.: Martinson kisas ¼ tundi.) olge rahulikud, kui meil praegu hääletamisele tuleb Riigikogu liigete wäljaheitmise küsimus, siis wõime meie sellest rahulikult kõnelda. (Naer.) Mina tuletaksin teile meelde, et härra rahaminister kõnetoolilt alla tulles ja meie rühma pinkidele lähenedes, ütles sõna: „närune ajaleht“. Esimesel

silmapiilgul ei olnud mitte selge, mis kohta see sõna „näru“ käis, kas käis see sõna ajalehe kohta, wõi käis see rühma kohta, aga meie kuulsime esimesel silmapilgul sõna „näru“ wõi sõna „närune“, ja arusaadaw, kui walitsuse liikme poolt niisugused sõnad esile tulid, tõusis teatud ärewus rühmas. See on õige, et meie rühmast kuuldusid wahelhüüded, ja samuti on õige, et meie rühma liikmed, kui ka teiste rühmade liikmed tõusid püsti. (W a h e l h ü ü d e d.) Samuti on ka õige, et sellel korral korda ei olnud ja juhataja lahkus oma toolilt ja tuli umbes maha siia... (W a h e l h ü ü e: Ei, ei!)

Juhataja **K. Wirma**: (Helis- tab.) Palun rahu.

K. Einbund (põl.): ...selle tõttu jäi Riigikogu koosolek silmapilguks ilma juhatajata. (H. Bauer, krst.: Ei ole õige.) Pärast läks juhataja tagasi ja pani hääletamisele ettepaneku koosolek lõpetada.

Nüüd tuletame meelde, missugune oli kord ja siis tuletame meelde neid sõnu, mis rkl. Martinson ütles: tema ütles: „Silmast pidades seda korda, kas meil on Eesti parlament, wõi hotentottide parlament.“ See sõna „hotentottid“ ei ole sihitud mitte Eesti parlamendi vastu, waid see on sihitud ainult wõrdluseks selle korra vastu, mis sel korral meil parlamendis oli. Selle eest oleks wõidud küll märkus teha rkl. M. Martinson'ile, aga wälja heita selle eest Riigikogu koosolekult ei ole wististi mitte põhjust. Wäljaheitmine on äärmine abinõu, kuna praegusel korral ei saaks seda tarwitada.

Nüüd on Martinson'ile suhu pandud teised sõnad, mis tema, nagu kuulsime, öelnud ei ole.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Ast'il.

K. Ast (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Iseenesest ei saa meie tekkinud intsidendi lahendamist selles mõttes õnelikuks pidada, et ümberhääletamine käsile tuleb wõtta. Juba algusest peale ei ole tollekordne Riigikogu juhataja kõike seda wõimu tarwitanud, mis kodukord temale kätte annab. Kuid ometi ei saa sarnaseid awaldusi, nagu läinud korral Riigikogu töö ajal rkl. Martinson'i poolt kostsid, sallitawaks pidada. Kui Riigikogu sarnaste sõnade peale wääriliselt ei rea-

geeriks, siis tuleks tõepoolest see olukord, mida iseäranis parempoolsetest ringkondadest ja nende lehtedest ette on heidetud, ja nimelt — nagu ei walitseks Riigikogus enam sarnast õhkkonda, mille keskel wõimalik oleks töötada. Katsutakse tagantjärele seletada, nagu ei oleks Riigikogu liige Martinson oma wahelhüüdega Eesti parlamenti mõelnud. Tahaksin küsida: keda tahtis tema siis oma wahelhüüdega haawata? Ega ometi hotentottide parlamenti? Härra Martinson on Eesti wabariigi kodanik ja Riigikogu liige ja sellepärast peaks ta wäga hästi teadma, missugusesse parlamenti tema waliti, kas Eesti parlamenti wõi hotentottide parlamenti. Kui Riigikogu liikmed wõimalikuks peawad sarnase haawamise peale mitte reageerida, siis ei wõimalda nad tulewikus tõepoolest enam korralikku seadusandlikku tööd.

Teiseks ei saa mitte märkimata jätta asjaolu, et kuigi põllumeeste rühmast praegu juhatuses esitajat ei ole, nad tulewikus ometi loodawad juhatusse pääseda, ja sellepärast peaksid nad tunnustama neid elementaarseid korralikkuse nõudeid, ilma milleta Riigikogu juhatus oma kohuseid täita ei saa. (K. Einbund, põl.: Aga kas oli siis koosolekul korda?) Juhtumisel, kui süü kindlaks tehakse, peaks igal Riigikogu liikmel kodanlist julgust olema ka oma rühma mehe karistamise poolt hääletada. (K. Einbund, põl.: Aga mis rahaminister ütles?) Wastupidine talitamine wäärriks tõepoolest hotentottide moraali.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Soots'il.

J. Soots (põl.): Mina ühinen täiesti selle ettekandega, mis härra Einbund rühma nimel tegi ja hääletan wäljaheitmise vastu. Kuid ühtlasi tuletan Riigikogu liigetele meelde, et kui siin hääled kostsid, et juhataja omalt kohalt mitte ära läinud ei olla, siis see mitte tõele ei wasta. Juhataja kuulutas waheaja ja läks juhataja kohalt ära. Kui ta juba kohapealt lahkunud oli, tehti ettepanek koosolek lõpetada. Siis pööras juhataja uuesti oma kohale tagasi, et seda ettepanekut hääletamisele panna. Nimelt sellel ajal, kui juhatajat kohal ei olnud, olid wastastikused hüüded O. Strandman'i ja põllumeeste wahel. Kui nüüd juhatajat koha peal polnud, polnud ka korrapidajat, ja

sellepärast ei saa ka korrarikkujaid nii raskesti karistada.

Juhataja **K. Wirma**: Panen hääletamisele ettepaneku — rkl. Martinson üheks koosolekuks wälja heita. (Hääletatakse.) (Hääletamise ajal wahelhüüded pahemalt poolt: Ühine wäerind. O. Gustawson, is.: Soowime õnne. — E. Jonas, is.: Kena paar — Soots ja prl. Priks.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 51 häält, wastu 21 häält. Koos on 74 Riigikogu liiget, seega on üle $\frac{2}{3}$ Riigikogu liigetest omad hääled ettepaneku poolt andnud. Seega on otsustatud rkl. Martinson üheks koosolekuks wälja heita. (Hüüded põllumeeste keskelt: Sedelitega hääletada.) Sedelitega hääletada ei saa, sest et hääletewahe on rohkem kui 5. (Hüüded põllumeeste keskelt: Palume kinnist hääletamist.) Kinniselt hääletada kodukorra järele ei saa, sellepärast, et hääletamine on juba olnud. Palun rkl. Martinson'i koosolekult lahkuda.

(M. Martinson, põl. lahku rahwasaadiku kohalt.)

Riigikogu asub päewakorra juurde.

9. Hoolekandeseadus — I lugemisel (punkt 7. järg).

waks hoolekannet korraldawaks seaduseks, arwustatakse iseäranis terawalt meie parempoolsete poolt, waatamata sellepeale, et esitatud seaduse wäljatõttamine ja wastuwõtmine Wabariigi Walitsuse poolt ja tema esitamine Riigikogule oli siis, kui walitsewasse rühma kuulusid ka need härrad, kes äärmiselt terawat sõjakäiku hoolekandeseaduse wastu alustasid. Selle sõjakäigu puhul peab küll imestades küsima, kus olid härrad Einbund ja Tamm siis, kui hoolekandeseadus Wabariigi Walitsuse poolt wastu wõeti ja otsustati Riigikogule wastuwõtmiseks esitada. Härra Einbund oli tol ajal Wabariigi Walitsuse liige ja selena leidis seaduse täiesti wastuwõetawa olewat. Samuti ei waielnud härra Tamm töökaitse komisjoni koosolekutel sugugi hoolekandeseaduse wastu, waid tegi ainult mõne paragrahwi kohta parandusettepanekud, kuid seda ei kuulnud kom-

misjonis keegi, et tema selle seaduse wastu oleks waielnud wõi teda nii moodsaks pidanud, nagu ta seda nüüd teeb. Kõike seda arwesse wõttes, ei saa teisele otsusele tulla, kui sellele, et härrad põllumehed ei wõta oma wastuwäiteid isegi mitte tõsiselt, waid teewad seda puht parteiliste wõtete ja demagoogia pärast, nagu seda härra Einbund'i kõne läbi ja läbi ainult demagoogia oli. Härra Einbund, Teie, kätt südame peale pannes ja puhast tõtt tunnistades, peate ka seda ütlemä, et sarnast demagoogilist kõnet peale kommunistide ei ole siit Riigikogu kõnetoolilt mitte peetud, nagu Teie seda 28. oktoobril hoolekandeseaduse puhul pidasite. See ei olnud ju küll õieti hoolekandeseaduse arwustamine, waid nutulaul ja krokodillipisarate walamine sellepärast, et põllumehed praegu mitte walitsust toetaw erakond ei ole, ja Teie ise mitte siseministri toolil ei istu. Igatahes ainult see ja mitte muu, oli Teie pateetilise ja demagoogilise kõne tõsiseks põhjuseks.

Ometi peab meil igaüks seda tunnistama, et kunni siamaani meil õieti mingisugust hoolekannet korraldawat seadust ei olnud. Seda, mis omawalitsused, peasjalikult linnad ja hiljemalt maakonnawalitsused, hoolekande alal on teinud, tegid nad suuremalt osalt kas oma algatusel wõi töö-hoolekandeministeriumi toetusel ja õhutusel, kuna kindlat seaduslikku korraldust sellel alal ei olnud. Ei saa ju seda mingisuguseks korraldawaks seaduseks lugeda, kui hoolekande alal tarwisminewate summade kogumiseks, nagu härra Tamm oma kõnes tähendas, miiklipäewal korjandusi peeti puudustkannatajatele ja hoolekande peale kapitaaIi protsentideks, ning kui omawalitsusel võimalik oli, siis ka eelarwe-korras mõned summakesed selleks wõeti. Sarnase olukorra juures, kus hoolekande alal õiget seadust meil ei ole, tullakse siiski soowitama, et meie peaksime sarnased seadused omale eeskujuks wõtma, nagu Lääne-Euroopas 2—30 aasta eest makswusel olid, kuid mitte ei tohiks meie eeskujutõtta uuematest wälisriikide sellekohastest seadustest. Härra Tamm, Teie ju soowitasite seda, kuid mina küsiks, miks ei soowita Teie põllumeestele põldu sarnaselt harida, kui Lääne-Euroopas mõnekümne aasta eest hariti? Miks soowitate Teie neile kõigeuuemaid ja paremaid põlluharimismetode, aga hoole-

kande alal soovitate wanu, 20—30 aasta eest makswaid seadusi? Kus on siin Teie järjekindlus?

Räägiti sellest, et seadus ei olewat küllalt järjekindel, ja et wallawalitsused määravad hoolealustele abi mööda minnes wallawolikogust, kuid ei näidatud, missugustes paragrahwides see ette nähtud. Küll aga räägib § 214 järgmist wallawolikogude ülesannetest: „Wallanõukogude ja alewiulikogude ülesanneteks on:

1) hoolekande kawade, eelarwete ja aruannete kinnitamine;

2) toetuse määramine hoolekande alal tegutsewatele organisatsioonidele;

3) hoolekande tegewuse juhtimine walla ja alewi piirides,“ ja § 215 walla- ja alewiwalitsuste tegewusest: „Walla ja alewi täidesaatwaks orgaaniks hoolekande alal on walla- ja alewiwalitsused.“ Olge head, näidake, härra Tamm, kus on siin mööda mindud wallanõukogust. Ega siis Teie ometi ei saa nõuda, et igale üksikule hoolealusele abiandmise määramise pärast wallanõukogu kokku kutsutaks. Walla eelarwe ja aruande arutamise puhul kantakse ju kõik asjad wallanõukogule ette, ja wolikogu ju määrab eelarwe-summad hoolekande jaoks. Wallawalitsus paneb ainult ette. § 218 räägib ka weel sellest, et wallawolikogu wõi alewiulikogu wõib hoolekande otstarbekohaseks teostamiseks walla wõi alewi ringkondadeks jaotada ja wõib iga ringkonna selleks tema poolt walitud isiku järewalwe alla anda. Ka siin ei ole wallawolikogust mööda mindud. Üksikute summade sissenõudmiseks wõi wäljamaksmiseks ja hoolealuse paigutamiseks wastawasse asutusse, ometi ei maksaks wolikogu kokku kutsuda, wõi kui seda tahetakse, ja tarwilik on, siis käesolew seadus seda ometi ei takista. Räägiti sellest, et mitme paragrahwi mõiste olla liig weniw. Nimelt rääkis härra Tamm, et mitmes kohas on ette nähtud, et kulude sissenõudmist hoolealustelt sarnasel juhtumisel, kui abi antud laenuna, ei wõi ette wõtta, kui selle tõttu isik enese wõi oma perekonna ülespidamise wõimaluse kaotada wõib. Siin tuleb ju seda alati sarnasel kui ka paljudel teistel juhtumistel silmas pidada, et abi õigel ajal andmine on palju vähem kulukas kui seda siis, kui inimene täielikku wiletsusse langenud. Selleks tõi ju härra Tamm ise terve rea andmeid ette.

(A. Tamm, rhsw.: Missugune Tamm?) See oli põllumees Tamm, sest Teie hoolekandeseaduse kohta sõna wõtnud ei ole, ja ma arwan, et Riigikogu liikmed mäletawad weel wäga hästi, missugune Tamm hoolekandeseaduse kohta sõna wõttis. — Härra Tamm tõi terve rea andmeid ette, kus näidati, et Stokholmis ja mujal hoolekande peale kulutatawad summad protsentuaalselt eelarwega wõrreldes palju wäiksemad, kui meil, kuna hoolealuste arw elanikkude arwuga wõrreldes hulga suurem, kui meie linnades. Rootsisis, Soomes ja mujal on hoolekande korraldus palju warem ja palju parem kui meil, ja korraldatud selle põhimõtte järele, et abi tuleb ka siis anda, kui inimest puudustkannatamise langemise hädaoht ähwardab. Ja et sarnane abiandmise wiis õige ja palju vähemate kuludega seotud on, seda tõendawad need arwud, mida härra Tamm ise ette kandis. Kuid ometi sõandab ta selle wastu waielda, kui käesolewa seadusega ka meil sarnane süsteem tahetakse läbi wiia. Aga härra Tamm räägib ka enesele wastu, leides, kui terweksaanud isikult § 96 põhjal toetamise kulud kahe aasta jooksul sisse nõutakse, siis seda liig ruttu tehakse, tema leiab, et seda aega peaks pikendama. Minul igatahes küll midagi selle wastu ei ole, kui härra Tamm teisel lugemisel sarnase ettepaneku teeb. Kuid see ei olnud wist mitte härra Tamm'e enese mõtte, waid „Kaja“ artiklikirjutaja oma, kust härra Tamm selle kõnetoolilt ette luges. Näete, mõnikord wõib ka „Kaja“ Teid sisse kukutada. — Edasi kurtis härra Tamm, et seadus olewat liig tsentraliseeritud, sest nähtawasti arwatakse, et rahwas ei ole weel küllalt küps hoolekandeseaduse teostamiseks. Osalt on ju see õige, sest ega siis meie omawalitsuste tegelased, kes tihti wahetuwad, kunagi nii hästi ja otstarbekohaselt ei mõista asja korraldada, kui seda need teewad, kes alalõpmata sel alal tööhoolekandeministeeriumi juures töötawad. Mul tuleb siin juures ühe omawalitsustegelase juhtiwa jõu märkus hoolekandeseaduse kohta meelde, mis maakondade liidu koosolekul käesolewa aasta märtsikuul tähendatud, et kui meil see seadus maksma pannakse, siis Eesti riik küll püsima ei jää. Õnneks näitas omawalitsuste kongress rohkem arusaamist käesolewa hoolekandeseaduse kohta, kui tähendatud juhtiw omawalitsustegelane

maakondade liidu koosolekul. Kurdeti selle üle, et nüüd kuulub hoolekandetegevuse järelwalwe töö-hoolekandeministeeriumile, kuna siamaani seda järelwalwet ainult siseministeerium teostas, ja et hoolekande alal walwatakse omawalitsuste tegewuse järele ka otstarbekohasuse seisukohalt, mille juures mõista anti, et mõnelt poolt, nähtawasti mõttes härra Einbund pahempoolseid, sest seda rääkides waatas sotsialistide peale, wäga pahandati, kui omal ajal siseministeerium omawalitsuse tegewust püüdis ka otstarbekohasuse seisukohast rewideerida ning juhtida. Kuid ometi unustas etteheite tegija selle ära, et meil praegu peale siseministeeriumi ka haridusministeerium omawalitsuse tegewuse järele hariduse alal walwab, miks ei wõi siis töö-hoolekandeministeerium seda teha hoolekande alal.

Missugune waim aga härra Linnamägi hoolekandeseadust arwustama ajas, seda mina küll ei wõi öelda, kuid ühte wõin siiski konstateerida, et see kristlik pühawaim küll ei olnud, waid mõni halwem waim teda selleks ergutas, sest muidu ei oleks tema selle üle imestanud, kui wanaasjade ja komisjonikaupluste pidajaid selle eest karistatakse, kui nemad alla 15-aastastelt lastelt warastatud asju ostawad. Härra Linnamägi peaks, kui mitte seadusest, siis vähemalt seitsmendast käsust teadma, et warastatud kraami ostmine karistataw on. Samuti peaks härra Linnamägi oma kristlikus lihtmeelsuses ometi sellest aru saama, wäga paljud wõtawad selleks wanemateta lapsi oma hoole alla, et siis nende läbi teenida, neid kerjama wõi weel mõnele halwemale teele saates. Statistika näitab, kuipalju meil awalikka naisterahwaid, isegi 14, 15-aastaseid on olemas. Kas Teie, härra Linnamägi, tõesti ei tea, et wäga paljud nendest wäikestena sarnasesse perekonda on sattunud, kust neid noorena juba sarnasele teele astuma, kui otse just ei sunnita, siis awatletakse. Ja kui sarnaseid juhtumisi ainult üks tuhande hulgas peaks olema — neid on igatahes palju rohkem — siis ometi juba see peaks küllalt põhjust andma seadusega püüda sarnaseid nähtusi kõrwaldada. Samuti ei tea nähtawasti härra Linnamägi nõuandjate ülesandeid ja ei tea ka seda, et ihuwilja häwitamist just nende naisterahwaste juures suurel arwul ette tuleb, kes mitte abielus ei ole. Kas Teie siis tõesti

mitte isegi ajalehest ei ole kohtuprotsesse lugenud, kus emad oma wastsündinud lapse surmamise eest sunnitööle wõi wangiroodu mõistetakse. Sarnaseid teateid wõib pea iga nädal ajalehest leida. Kui aga oleks sarnastele raskejalgsetele emadele hooldajad wõi nõuandjad määratud, kes neile oleks ära seletanud tagajärjed, mis sarnasele teole järgnewad, siis uskuge, palju õnnetu inimesi oleks meil wähem. Samuti on nõuandjate kohus nõuga abiks olla, et niisugused emad oma tulewasele lapsele seadusliku ülespidaja ja isa saaksid. Sellel alal seisab hooldajal suur ja wastutusrikas ülesanne ees, aga härra Linnamägi, pealegi kui kristlane, teeb nende ülesande naeruwääriliseks, tähendades, et kas hooldaja peab enne lapse sündimist ema kõrwal käima ja teda hoidma, et ta oma jalakest ei murraks, ja tähendas seda, et hooldaja on, aga last ei ole. Mina arwan, et niisuguste tõsiste asjade üle niimoodi ometi nalja teha ei tohi ja pealegi weel siit Riigikogu kõnetoolilt.

Et meil siamaani kaswatusmajades kaswatati küürakaid waimlises mõttes, nagu härra Linnamägi tähendas, siis oli see wäga halb. Kaswatusmajades selle seaduse põhimõtte järele peab just seda waimlist küüru parandatama ja jäädawalt parandatama. See on kaswatusmajade ülesanne. Sellepärast peawad ka kaswatusmajade õpetajad ja iseäranis juhatajad, sügawasti arenenud psühholoogid olema, et sinna saadetud lapsed õigele teele juhitaks. Mina igatahes sain härra Linnamäest nii aru, et tema nende kaswatusmajade all mõttes alaealiste parandusmaju, kuid mitte lastekodusid. Oli wist nii? (W. Linnamägi, krst.: O h o o!) Kui Teie lastekodusid mõtlesite, siis on see weel halwem.

Et rinnapiimaga wäikse lapse toitmine tingimata tarwilik, see peaks juba küllalt kõigile selge olema, seda ei maksa minul põhjendama hakata. Aga et ette tuleb juhtumisi, kus ema last just sellepärast rinnaga toita ei saa, et temal enesel eluülespidamise wõimalus wäga küsitaw on, ning toit vähene ja alawääruslik, mis otsekohe ka piimarohkuse ja wäärtuse peale mõju awaldab, sellest härra Linnamägi aru ei saa ega tea, sest ka siin püüab tema hoolekandeseaduse § 45, kus sarnastele emadele abiandmine ette nähtud, naeruwääriliseks lapsemähkmete nõudmisega teha.

Härra Linnamägi arwates on väljaspool abielu sündinud lastele hooldaja määramine ise asutuses ette nähtud, kuid nähtawasti wiis teda eksiariwamisele § 31. Selles paragrahwis on näha, et laps wõetakse selle omawalitsuse hoolekande alla, kuhu tema wanemad kuuluwad wõi kuulusid, kui nad surnud on. Väljaspool abielu sündinud lapsed wõetakse selle omawalitsuse hoole alla, kus laps sündis, waatamata selle peale, et ema mujalt pärit. Sarnane korraldus on sellepärast otstarbekohasem, et alati ei ole väljaspool abielu sündinud lapse isa sealt-samast wallast wõi linnast, kust lapse ema, waid suuremalt osalt on isa sealt, kus ema wiimaseel aastal elas. Sarnase korralduse juures on omawalitsuse asutusel kerge lapse isalt lapse kaswatamise kulusid, mis hoolekandeseaduse poolt kantud, sisse nõuda. Wõib olla ei ole § 31 redaktsioon küllalt õnnestunud, kuid tema mõte on igatahes sarnane, kui mina ette kandsin.

Räägiti sellest, et hoolekandeseadus paneb omawalitsustele väga suured maksud peale, kuna neil ometi praegu wastawaid tuluallikaid ei ole. Härra Einbund, Tamm ja Luiga ei usu neid andmeid uue hoolekandeseadusega seotud kulude kohta, mis siin aruandja ja tööhoolekandeminister ette kandsid, ja mis igatahes kogutud andmete põhjal ette toodi, waid usuwad rohkem oma wabalt luuletatud mitmemiljardilisi kulusid. Põhjendage siis, austatud härrad, oma andmeid, siis teised usuwad, aga kui teie ainult ütlete, et meie arwates läheb tema nii kalliks, siis see ometi kellegi põhjendus ei ole.

Missugused uued väljaminekud tekiksid uue hoolekandeseaduse põhjal tarwilikkude asutuste — kinnine hoolekanne — wõrgu teostamisel? Lubage, et ma siin mõned andmed ette kannan.

Rinnalaste kodudes on praegu ruumi ümmarguselt 200 lapsele. Ruumi puudusel on hädalisi palweid rahuldamata jäänud umbes 30—40%. Narwas uue kodu awamisega 50-e lapsele ja Tallinna kodu suurendamisega 30 koha wõrra, kui ka laste perekondadesse kaswatada andmisega wõib tarwidust rahuldada. Kulud on ette nähtud 1925. a. eelarwes. Uusi kulusid ette näha ei ole.

Emade nõuande kohtade wõrk on osalt juba olemas. Kuna need asutused

wõrdlemisi wähese sisseseadega ja wähelukukad, wõiks, kui arwata juurde umbes 20 uue punkti sisseseade kulusid, ä 200.000 m., aastane kulu 500.000 m., erakorralisi kulusid 4 miljonit ja iga-aastalisi 10 miljonit marka.

Lasteaedade ja sõimede wõrk on meil nõrk. Uue seadusega on aga suuremad ettewõtted kohustatud neid ettewõtete juures ellu kutsuma, mis wõrgu laiendamisele kaasa aitaks. Uusi wõiks omawalitsustel tarwis olla awada 20, sisseseade kulusid ä 400.000 m., iga-aastane, keskmiselt Mk. 500.000. Kokku erakorralisi 8 miljonit marka ja korralisi 10 miljonit marka.

Laste suwekoloniisid on juba meil Eestis 8 korraldatud, millega esialgu suurem häda kustutatud. Oleks siiski waja weel 4 koloniid ä 100 lapsele. Kulud erakorralised 6.000.000 m., korralised 2.800.000 m.

Lastekodude — normaal lastele, — järele enam tungiwat wajadust ei ole; kuna kodude wõrk juba olemas ja kaswatus perekondades odawam ja tihti otstarbekohasem. Kodusid on riiklikka 5, omawalitsuslikka 14 ja erakodusid 8. Kokku 1.550 hoolealusega. Asutamisel on kodud 6 maakonnawalitsusel. Uusi kulusid ei ole, sest uute asutamiseks on tarwilikud krediidid juba olemas.

Lastekodude wõrk defektidega lastele — pimedad, kurdid, nõdramoistuslikud, kurikalduwuslikud jne. — on juba olemas ja nõuab osalt — nõdramoistuslikud ja wigased lapsed — laiendamist. Kulusid wõiks olla erakorralisi 5 miljonit, korralisi 5 miljonit aastast.

Wanadekodude wõrk on nõrk. Peale awatute ja awamisel olewate, tuleks weel awada umbes 20 wanadekodu ä 70 hoolealusele. Erakorralisi kulusid mk. 40.000.000. — iga-aastalisi 25.000.000 marka. — Kuna aga neil kodudel oma majapidamine ja põllud, mis sisetulekut annawad, ei tee see hoolitsemist kallimaks waid odawamaks ja peale selle on niisuguses kodus wõimalik wanakeste wäikest tööjõudu majas, aias ja töökodades ära tarwitada.

Waimuhaigete rawitusasutuste wõrgu laiendamine wõiks erakorralisi kulusid tuua 10 miljonit ja iga-aastalisi 10 miljonit.

Töömajade wõrk wõiks suuremate linnade ja maakondade peale laiendatud

saada. Umbes 10 töömaja sisseseade tulleks 15 miljonit, iga-aastane kulu 4 miljonit marka.

Lahtine hoolekanne. Alalisi omawalitsustelt abisaajaid on ministeeriumi andmete järele 18.412. Nendest wajawad täielikku ülespidamist umbes üks kolmandik, see on 6.000. Arwates siit maha 1.400 hoolealust awatawatesse ja kes hoolekande asutustesse juba paigutatud, jääb 4.400. Arwates igale toetust mk. 2000 kuus, teeks aastast mk. 105.600.000. Kõik teised alalised toetuse saajad wajawad ainult osalist toetust. Arwates osaliseks toetuseks keskmiselt mk. 1000 kuus, teeks aastast 144.000.000 m. Kokku wõttes saame uusi kulusid:

Erakorralised kuld.

Nõuandekohad	4 miljonit
Lasteaiad	8 „
Suwekoloniid	6 „
Lastekodud	5 „
Wanadekodud	40 „
Waimuhaigete kodud	10 „
Töömajad	15 „
<hr/>	
Kokku	88 milj. marka.

Korralised kuld.

Nõuandekohad	10 miljonit
Lasteaiad	10 „
Suwekoloniid	2,8 „
Lastekodud	5 „
Wanadekodud	25 „
Waimuhaigete kodud	10 „
Töömajad	4 „
<hr/>	
Kokku	66,8 milj. marka.

Lahtine hoolekanne.

105.600.000.— pluss
<hr/> 144.000.000.—
Kokku 249.600.000.—

Sellest tulewad maha wõtta praegused lahtise hoolekande kuld Mk. 80.000.000. jääb järele uusi kulusid Mk. 169.600.000. Sellega oleks kuld uute asutuste awamiseks ja hoolekandeseaduse täielikuks eluwimiseks järgmised:

Erakorralisi kulusid uute asutuste awamiseks 88 milj. marka

Korralisi kulusid uute asutuste ülalpidamiseks 66,8 milj. marka.
Lahtine hoolekanne 169,6 „ „

Kokku 324,4 milj. marka.

Siin juures tuleb silmas pidada, et hoolekandeseadus kawatsetakse teostada 5 a. jooksul, sellega ei ole mitte järgmise aasta eelarwed, niihästi riigi, kui ka omawalitsuse eelarwed kokku, mitte suurenenud 325 miljoni marga wõrra, waid tuntawalt vähem. Ühtlasi tuletan meelde, et need andmed on kõige suuremad, mis wõiksid olla hoolekandeseaduse ideaalse teostamise juures. Neid andmeid wõite täiesti uskuda, sest algandmed, mille põhjal kalkulatsioonid tehtud, sain töö-hoolekandeministeeriumi poolt kõige hiljemal ajal kogutud andmete põhjal, mida ka härra töö-hoolekandeminister wõib tõendada.

Härra Luiga kurtis, et üldse ei tunnistatawat hoolekandeseaduses omawalitsusi, waid kõik teeb hoolekande nõukogu. Wiimase koosseis on ette nähtud § 195 ja koosneb seitsmest walitsuse ning 8 omawalitsuse esitajast. Tähendab, ülekaalus on omawalitsuse esitajad, mitte walitsuse esitajad. Ja eks need omawalitsuse esitajad tunne kohalikka olusid, kui kardate, et walitsuse esitajad seda ei tunne. Mina arwan, et meie riik on ju nii wäike, et siin peab ka walitsuse esitaja küllalt kõiki olusid tundma, iseäranis hoolekande nõunik, kes kohtadel käib ja kes ka hoolekande nõukogu liigete hulka kuulub. Ja pealegi on ju suurem osa hoolekande teostamisest omawalitsuste eneste käes. Ainult kõige terawam asi, mille wastu siin waieldakse, on nähtawasti § 3 wiimane lause, kus räägitakse, et toetuse suuruse igaks aastaks määrab kindlaks hoolekande nõukogu, aga hoolekande nõukogus, nagu juba tähendasin, on enamuses omawalitsuste esitajad. Meil on ju haridusalal samasugune kord maksew, sest õpetajate palga määrab kindlaks Riigikogu palgaseaduse läbi, kuna omawalitsused peawad põhipalga maksma, ja loetakse ju õpetajad omawalitsuse teenijateks. Samuti antakse keskwalitsuse poolt terve rida määrusi haridus alal wälja, mida omawalitsused täitma peawad.

Kust aga härra Luiga selle peale tuli, et meil wallawaestemajad on wäga ilusad wanadekodud ja kus nad puuduwad,

seal ehitagu neid wallad, kuna maakond ainult lastekodud asutagu, no sellest mina küll aru ei saa. Kuulsite ju, et isegi härra Tamm meie wallawaestemaju willetsaks pidas, waatamata selle peale, et tema hoolekandeseaduse wastane, ja kes wähegi maal liikunud, ning wallawaestemaju näinud, see teab, et nad willetsad. Wõib ju üksikuid erandid olla, kui wiimasel ajal mõnes wallas uus waestemaja ehitati, wast härra Luiga teab mõne nimetada, aga üldiselt wõttes ei saa ju erandiga arwestada. Pealegi mõelge ometi, kui suurt kulu see waldadelt nõuab, kui nad uusi waestemaju hakkawad ehitama. Kust need kulud siis wõetakse. Kui aga neid ehitab maakond, siis koondatakse ühte wanadekodusse mitme walla waesed ja selle tõttu tuleb ta palju odawam.

Lõpuks rääkis härra Luiga enesele risti wastu, rääkides, et hoolekanne on hoopis waaseklapseks riigi eelarwes jäetud ja tuleks järgmisesse eelarwesse selleks tuntawalt suuremaid summasid wõtta, sest meil ei ole weel hoolekandeseaduse maksew, ja kui ta komisjoni antakse, siis sealt wast paari aasta pärast wälja tuleb. Ometi tegi härra Luiga ettepaneku seadus rahaasjanduse komisjoni anda, kuhu ta siis kaheks aastaks, tema enese sõnade järele, jääb.

Hoolekandeseaduse wajaadust rõhutasid täie õigusega kõik, kes wähegi meie hoolekandekorraldust, wõi õigemini korraldamatust eemaltki on näinud. Ja tõesti willetsamat seisukorda, kui praegustes oludes kunni wiimase ajani, ei suuda enesele ette kujutada. Mõelge ainult nende willetsate kerjajate hulga peale, keda igapäew uulitsal wõite näha, mõelge selle peale, kui palju on meil wigaseid just selle tõttu, et õigel ajal ei suudetud abi anda. Kui palju on neid noori naisterahwaid, kes oma wiltsa elujärje pärast on sunnitud uulitsale minema. Kui suur on meie laste surewus wiltsate elamistingimuste pärast. Meie arstide poolt on ammugi tõsist tähelpanu juhitud laste surewuse rohkuse ja rahwaarwu wähenemise peale, mis tingitud wiltsast ühiskondlikust olukorrast. Kui palju on meil sarnaseid wigaseid, kes praegu ühiskondlikku abi tarwitawad, kas kerjamise wõi hoolekande näol. Kui meil aga oleks wastawad wigastekodud, kus neid rawitsetakse, siis jõuaksime ka nii kaugele, et 75% nendest töowõimulisteks saawad,

nagu seda prof. Marcus Poosenis oma wigastekodus on wõinud tähele panna. Müncheneri riiklikus wigastekodus on see protsent isegi kunni 93% peale tõusnud. Seda meil praegu ei ole ja neid töowõimetuid wigaseid, kellel enesel wõimalus puudub eluülespidamist teenida, peab ometi ühel wõi teisel wiisil ühiskond tootma. Kui aga nendest 1200 wigasest lapsest, kes meil olemas, 1000 nii kaugele wigastekodus rawitsetakse, et nad ise endale ülespidamist wõiwad muretseda, siis on sellega ometi suurt head neile enestele tehtud ja ühiskonnal hulk kulu tagasi jäänud, mida produktiivsele tööle wõib mahutada. Samuti hoitaks palju kulu tagasi, kui abi õigel ajal antakse.

Kui inimesed, kes oma noorusjõu, oma terwise ja oma waranduse kaotanud, olles ise ühiskonna liigetest, makstes oma tööjõu juures olles ühiskonna heaks maksusid, niihästi kaudseid, kui ka otsekoheseid maksusid ja töötades ühiskonna kasuks, kui need inimesed willetsusse langedes ja wõimaluse kaotades ise omale eluülespidamist muretseda, nüüd ühiskonnalt abi ja toetust mitte kerjama ei lähe, waid seda täie õigusega nõuawad, siis ei ole ometi sarnane nõudmine ülekohus.

Hoolekandeseaduse maksmapanemise tarwidus ja tema põhimõtete tõsidus on nii suur, et see seadus ei tohiks meil mingil tingimisel mitte erakondade waheliseks wõitlusabinõuks ja wägikaika wendamiseks saada ning mõne demogoogilise wõtte ja parteihuwide pärast komisjonidesse kalewi alla puhkama ja seal mõne teise seaduse maksmapanekut ootama saadetama, waid wastuoksa — peame ta wastu wõtma ja ellu wiima, ning ellu wiies aitab hoolekandeseadus ise teiste seaduste maksmapanemist nõuda.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Austatud Riigikogu liikmed! Waidlused hoolekandeseaduse üle on kestnud mitu koosolekut, kuid kõigel selle kestwuse ajal mingisuguseid olulisi wigaseid ei ole leitud, mis sunniksid seda seaduseelnõu andma mõnda teise komisjoni. Üksikute paragrahwide puuduste peale on tähendatud, kuid nende paragrahwide juures wõib seaduse II lugemisel wastawaid pa-

randusi teha. Ja ma pean ka üleauseks praegu nende paragrahvide juures peatada, kuna need paragrahvid II lugemisel arutamisele tulewad, ja siis wõib nende kohta ka põhjendusi ja andmeid ette tuua, mis komisjonis nende kohta tarwitada on. Seadus on kiire iseloomuga. Minu arwates on selle kõigetähtsam põhjendus, et seadus kiire iseloomuga, just ka see, et walitsus ise on tema kiireks tunnistanud, ja et töö- ja hoolekandeminister on seda seaduseelnõu siin kaitsnud walitsuse nimel, soovitades tungiwalt tema kiiret wastuwõtmist. Ja mina arwan, et need rühmad, kes walitsuse seljataga seisawad, wististi ka samal arwamisel on, kui nende esitajad walitsuses. Töökaitse komisjoni nimel loodan, et Riigikogu seaduseelnõu vastu wõtab, ilma et tema ühte wõi teise komisjoni annaks. Kui II lugemisel tõusewad üles mõnesugused küsimused, mis weel selgitamist nõuawad, siis wõib ju need paragrahvid komisjoni anda. Kuid need põhjendused ja need wäited, mis I lugemisel selle seaduse vastu on ette toodud, ei kõiguta wististi küll Riigikogu seisukohta, mis peaks wastama walitsuse seisukohale. Seadus on kiire, ta on küps esimesel lugemisel wastuwõtmiseks ja mitte ainult I lugemisel, waid üldse. Loodan, et Riigikogu seaduse vastu wõtab I lugemisel, siis wõib II lugemise arutamise juurde asuda ja nii kiirelt tema vastu wõtta ja maksma panna, kui wähegi wõimalik.

Juhataja K. Wirma: Seaduseelnõu kohta on esitatud kaks ettepanekut: esimene on rkl. K. Tamm'e ettepanek, mis järgmine on: „Hoolekandeseadus anda I ja II lugemise wahel rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks selles osas, mis puutub riigi ja omawalitsuste wäljaminekutesse. Teha ka nimetatud komisjonile ülesandeks omawalitsuse komisjoni arwamist nõutada seaduse osas, mis käsitab omawalitsuse õigusi ja kohustusi.“ Teiseks on rkl. Luiga ettepanek: „Hoolekandeseadus I ja II lugemise wahel läbiwaatamiseks anda rahaasjanduse komisjoni, kellele ülesandeks teha nõutada omawalitsuse ja üldkomisjoni arwamist selle seaduse kohta.“

Mõlemad ettepanekud käiwad küsimuse kohta, mis wõib otsustamisele tulla alles pärast seda, kui seadus I lugemisel on vastu wõetud, nii et kõigepealt tuleks hääletamisele komisjoni ettepanek sea-

duseelnõu I lugemisel vastu wõtta. On see küsimus otsustatud, siis tuleks hääletamisele rkl. Tamm'e ettepanek esimeses jões ja siis selle täiendawas osas rkl. Luiga ettepanek. Ettepanekud on teatawas ulatuses ühtlased. Rkl. Luiga ettepanek täiendab esimest ettepanekut sellewõrra, et seaduseelnõu kohta ka üldkomisjoni poolt arwamist nõutada. Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Köster'il.

O. Köster (as.): Asunikukude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma nimel on mul au järgmist teatada.

Kuna hoolekandeseaduse elluwimine rahwamajanduslikult suuri rahalisi wäljaminekuid nõuab, siis on loomulik, et see seaduseelnõu ka rahaasjanduse komisjoni poolt läbi waadata tuleks, sest meil on weel palju wäheema tähtsuse ja ulatusega ning wormiliselt täielikumaid seadusi tarwilikuks tunnistatud rahaasjanduse komisjoni anda. Samuti peab meie rühm tähtsaks omawalitsuse komisjoni arwamist selle seaduse kohta, mis oleks kooskõlas omawalitsuste tegelaste kongressi seisukohaga, mis on wäljendunud kongressi poolt wastuwõetud resolutsioonides, ja omawalitsuste kongress on nii paljugi puudusi selle seaduse juures leidnud. Kui selles sihis tarwilikka korrektiwe seaduse II lugemisel teha, siis tuleks see seadus liig juhuslik ja konarlik. Kui meie rühm selle seaduse wastuwõtmise poolt I lugemisel hääletab, siis soovib ta, et see seadus I ja II lugemise wahel komisjoni antaks, misjuures meie kaugel oleme mõttest, seadus komisjoni maha matta. (E. Weberman, rhsw.: Millal ta sealt wälja tuleb? Kahe aasta pärast.) Ma tahaksin weel tähendada, et härra Johanson siin kord ütles, et kui seaduseelnõu kord juba komisjoni läheb, siis on ta maha maetud. Ma arwan, et see mitte sotsiaaldemokraatliku rühma seisukoht ei ole. (M. Martna, sd.: On küll!) Wäga kahju! — Nüüd saab mul selgeks, miks sotsiaaldemokraadid põlise maatarwitamise seaduse komisjonidesse hääletasid, ehk nad küll deklareerisid, et nad seda seadust sugugi maha matta ei taha. Meie ei mõtle küll seaduse komisjoni andmisega seadust maha matta! Meie näeksime heameelega, et see seadus kiire korras, kuid uuesti läbiwaadatult

wastu wõetaks. (K. Ast, sd.: Teie rühm tuleks komisjoni anda.) Kelle rühm komisjoni antakse, härra Ast, seda näitab ehk lähem tulewik!

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Eesti sotsiaaldemokraatlik tööliste partei peab seda seaduseelnõu väga kiireks ja väga tarvilikuks. Seaduseelnõu on wälja töötatud walitsuse poolt ja on komisjonis kaua ning põhjalikult arutatud. Sotsiaaldemokraatliku rühma arwates on see seadus küllalt küps, et teda wõiks wastu wõtta. Sotsiaaldemokraatlik rühm hääletab kindlasti selle ettepaneku wastu, et seadus I ja II lugemise wahel mingisuguse komisjoni antaks, juba sellepärast, et sennine pretsedent on näidanud, et see on üks seaduseelnõu mahamatmise wiis. Kui see seadus I ja II lugemise wahel komisjoni antakse, siis on kindel, et tema sealt käesolewal aastal päewakorda enam tõusta ei wõi, ja arwatawasti ka mitte tulewa aasta esimesel, niisama ka teisel poolel.

Juhataja **K. Wirma**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud. Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek hoolekandeseadus anda I ja II lugemise wahel rahasjanduse komisjoni, tehes komisjonile ülesandeks, omawalitsuse komisjoni arwamist selle seaduseelnõu kohta nõutada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Äralugeda.) Nõutakse äralugemist. (Hää-

letatakse.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, wastu 37 häält, seega tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Luiga ettepanek. Pean Riigikogu liigete tähelepanu selle peale juhtima, et mul ei ole teada need motiivid, miks rkl. Tamm'e ettepanek tagasi lücati, nii et panen hääletamisele rkl. Luiga ettepaneku täies ulatuses. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Äralugeda.) Asun uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 19 häält, wastu 36, seega tagasi lükatud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Linnamägi'l.

W. Linnamägi (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! On asjaolusid, millele wastuwaidlemine asjata. Sellepärast ma täna ei wõtnud sõna selleks, et wastu waielda eelkõnelejatele, kes õige terawalt mind oma kõnedes puudutasid. Tahaksin ainult ühe härra Jõeäär'i poolt minule ettepannud küsimise peale wastata. Tema küsis minu käest, kas ma usun taewast ja põrgut. Jah, usun! Weel enam, ma usun, et põrgu selts on maa peal. See on selts inimesi, kes opereeriwad wale ja laimuga. Need on inimesed, kes oma wastasele panewad sõnu suhu, mida see mitte ei ole rääkinud, kes wastasele mõtteid pähe panewad, mida sellel mitte seal ei ole, need on inimesed, kes oma ligemise au jalge alla tallawad.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu lähed... (Hüüded: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut, koosolekut lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Wain**.

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...

... (mirrored text from reverse side) ...